

רוש חודש

ADAR I.
ADAR II.

רוש חודש

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Chaim Soutine: Krajina v Céret, 1920–1921 (detail). K článku na stranách 10–11.

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Terezínská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v pátek **7. března** v 10 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi Březince. Federace ŽO i pražská ŽO se obrací na všechny, kterým není utrpení předků lhostejné, s prosbou o účast. *ti*

TRYZNA V LIBERCI

Židovská obec Liberec zve na vzpomínkovou akci, která se koná **7. března** v 16 hodin v liberecké synagoze. Důstojně si připomeneme vyvraždění českého rodinného tábora v Osvětimi. V rámci kulturního programu vystoupí pan Jiří Hošek a Dominika Hošková (violoncello), kteří zahrají skladby židovských autorů. *la*

VEČER NA PAMÁTKU ČESKÝCH ŽIDŮ

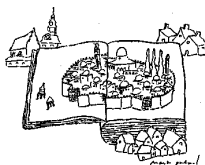
V pátek **7. 3.** od 20.00–22.45 uvede Český rozhlas 3 – Vltava večer na památku zavražděných židovských vězňů českého rodinného tábora v Osvětimi (v noci z 8. na 9. 3. 1944). Besedují historička z Ústavu pro soudobé dějiny AV Helena Krejčová, ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát, tajemník FŽO ČR Tomáš Kraus a bývalý příslušník izraelské armády novinář David Shorf. V pořadu zazní zvukové dokumenty ze zasedání Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, ukázky z projevů obviněných válečných zločinců a písně z doby třetí říše. Připravila a uvádí Vladimíra Lukařová.

STIPENDIA FEDERACE ŽO V ČR

Federace židovských obcí vyhláší, počínaje rokem 2008, společný projekt Židovského muzea v Praze a FŽO v ČR na podporu rozvoje židovských studií. Účelem projektu je podpora studií mladých občanů ČR a SR, kteří jsou členy některého ze subjektů sdružených ve Federaci židovských obcí v ČR. Stipendium je udělováno na podporu židovských studií kdekoli ve světě nebo na studia dalších všeobecných oborů v Izraeli. O stipendium mohou žádat členové organizací sdružených ve FŽO, kteří jsou k datu podání žádosti o stipendium starší než 18 a mladší než 35 let. Stipendium je určeno pro studia, která uchazeč ještě nezahájil, v minimální délce studia 2 měsíce. Žádosti o udělení stipendia je třeba podat do **15. dubna**, komise o nich rozhodne do 10. května. O rozhodnutí komise budou žadatelé informováni do 18. května.

Podrobné informace o stipendiu včetně kritérií, kterými se bude řídit jeho udělování, formuláře pro podání žádosti a návody k použití lze najít na webových stránkách Federace ŽO www.fzo.cz. *fzo*

AKTUALITY

VOLBY DO RADY FŽO

V letošním kalendářním roce končí mandáty zvolených členů Rady FŽO v ČR i členů Revizní komise FŽO. Na základě usnesení Prezidia FŽO v ČR a v souladu se Statutem FŽO v ČR (Hlava III, článek 17, odstavec 14) je vyhlášen jako nejzazší termín pro volby do Rady FŽO v ČR a do Revizní komise FŽO v jednotlivých židovských obcích **14. listopad 2008**. Volební shromáždění každé ŽO zvolí na každých započatých 100 registrovaných členů ŽO jednoho zástupce ŽO v Radě FŽO a na každých započatých 1000 registrovaných členů ŽO jednoho zástupce ŽO v Revizní komisi FŽO.

Ustavující schůze nových orgánů FŽO se sejde do 30 dnů po nejzazším termínu pro volby do Rady FŽO v ČR a do Revizní komise FŽO, tedy nejpozději 15. prosince 2008. *jd*

ŽO LIBEREC: NOVÝ RABÍN

Od února má liberecká židovská obec svého rabína. Komunita, která spravuje rozsáhlé území od Varnsdorfu až po Jablonec nad Nisou a má zhruba sto aktivních členů, uvítala při páteční šabatové bohoslužbě reformního rabína Tomáše Kučeru. Šestatřicetiletý rabín liberální komunity Bejt Šalom v Mnichově dojíždí do Liberce jednou měsíčně a věnuje se duchovním potřebám zdejších Židů. *la*

PAIDEIA PRO UMĚLCE

Evropský institut pro židovská studia ve Stockholmu Paideia nabízí jednorocní program pro evropské umělce zaměřený na židovská studia. Program je určen pro literáty, divadelníky, filmaře a hudebníky, kteří se zajímají o tradiční židovské texty a o židovskou historii a kulturu. Uzávěrka přihlášek je **31. března**. Podrobné informace lze nalézt na www.paideia-eu.org. *red.*

NALÉHAVÁ POMOC PRO PŘEŽIVŠÍ

Terezínská iniciativa má i na příští rok příslibený grant od Claims Conference na Program naléhavé pomoci (*Holocaust Survivors Emergency Assistance Programme* – HSEAP). Podle podmínek CC jsou tyto finanční prostředky určeny na pomoc přeživším, kteří se

bez vlastního zavinění dostali do obtížné a finančně těžko řešitelné životní situace. Pomoc může být poskytnuta lidem, kteří mají např. zdravotní problémy (musí platit velmi drahé léky, lékařské zákroky, zdravotní pomůcky nehranzené zdravotní pojišťovnou), nepředvídané velké výdaje spojené s bydlením, jsou osamělí, mají nízký důchod a musí si platit za různé služby atp.

Žádosti o tuto pomoc posuzuje Poradní výbor programu naléhavé pomoci, který jsme před několika lety ustavili podle požadavků Claims Conference a který žádosti projednává a podle možností využívá v souladu s pravidly stanovenými CC.

Žádost o příspěvek pošlete na adresu: Terezínská iniciativa, Maiselova 18, 110 00 Praha 1. Aby mohla vaše žádost být skutečně zodpovědně posouzena a abychom vám mohli vystavit darovací smlouvu, uveďte v žádosti laskavě tyto údaje:

Jméno a příjmení; celá data narození; přesnou adresu a telefonní číslo; druh perzekuce – 1) u bývalých vězňů jména koncentračních táborů, resp. ghett, a odkdy dokdy věznění trvalo; 2) u ukryvaných dětí místo ukrývání a dobu trvání; 3) u nucené emigrace, kam, kdy k ní došlo, dokdy trvala; výši důchodu (bez příspěvku od Claims Conference, bez příplatků k důchodu ve výši 2500 Kč a bez příplatku za měsíce věznění); stručně vylíčení rodinné situace; důvod žádosti a kopie dokladů o zaplacení.

Pokud potřebujete pomoc, neostýchejte se a podejte si žádost. Upozorněte na tuto možnost i ostatní, kterých se to může týkat.

Dagmar Liebová, předsedkyně TI a Poradního výboru

Z OBSAHU:

- Pařížské drama 3**
Sidry na tento měsíc 4–5
Exilová vláda a Židé
 rozhovor s historikem
Janem Láničkem 6–7, 17
Atlas starých časů 8–9
Konečně Soutine
 o pařížské výstavě Chaima
Soutina 10–11
H. J. Tauber:
 V úřadu ztracené suverenity **12–13**
 Vzplanutí v Olomouci
 Středoevropští expresionisté
1903–1936 14–15
100 let od narození Lva Landaua 15
 Příhoda s bernardýnem
 ...a další události **18**
Izrael: Srbský Jeruzalém 19
Kalendárium 20
Kultura 21
Výzvy, zprávy, inzerce 22
Zprávy ze světa 24

Jen pouhý den po neúspěšné první volbě prezidenta na Pražském hradě hrozilo, že se podobná blamáž bude odehrávat o tisíc kilometrů dál na západ, v metropoli nad Seinou. Do Paříže bylo totiž svoláno mimořádné plenární zasedání Evropského židovského kongresu. O volbách do jeho exekutivy, které proběhly v loňském červnu, jsme již referovali (Rch 7/2007). Zdá se, že s jejich výsledkem se mnozí bývalí představitelé EJC nedokázali smířit a čekali jen na možnost, jak ho zvrátit. Nové vedení kongresu jim k tomu neočekávaně samo nabídlo skvělou příležitost. Tou bylo hlasování o nových stanovách.

POSLEDNÍ VĚTA

Jeden z prvních úkolů nové exekutivy spočíval v dokončení registrace Evropského židovského kongresu jakožto samostatné právnické osoby. Celá léta měl EJC pouze podobu pobočky Světového židovského kongresu, registrovaného v USA. Po nezávislosti na Americe začali koncem devadesátých let minulého století volat nejen mnozí evropští politici, ale i představitelé evropských židovských institucí. Tato snaha vyústila mj. i v dohodu o nové struktuře Světového židovského kongresu, kdy jednotlivá regionální uskupení mohou působit zcela samostatně. Týká se to nejen Evropy, ale také například Jižní Ameriky nebo Asie. Zde se však objevil první kámen úrazu – některé židovské komunity se v dobré víře přihlásily za členy jak EJC, tak i Euroasijského židovského kongresu, který sdružuje obce nejen v zemích bývalého Sovětského svazu, ale i komunity australské či japonské. Někteří tak byli tak registrováni ve dvou „pobočkách“ WJC zároveň.

K registraci právnické osoby typu Evropského židovského kongresu je třeba v první řadě předložení stanov. Ty dosavadní byly z mnoha důvodů zcela nevyhovující. A tak se diskuse o novém statutu rozprúdila již před několika lety. Konstituování nového základního dokumentu je věc poměrně náročná a vyžaduje konsenzus alespoň v základních principech. To jsme ostatně zažili i na půdě domácí. Není proto překvapující, že i právní dokument, upravující postavení a činnost celoevropské židovské instituce, byl několikrát přepracován a několikrát odmítnut, naposledy v roce 2006 ve Vídni. Nové znění proto vzalo v úvahu veškeré možné připomínky a návrhy.

První reakce naprosté většiny členů Evropského kongresu byly kupodivu velmi příznivé, ozvalo se jen pár připomínek formálního charakteru. Velmi problematickým místem se však stala část poslední věty závěrečného ustanovení. Statut totiž v souladu s praxí, zavedenou ve Světovém kongresu, ale i v převážné většině židovských organizací, včetně té naší, nově stanovil délku mandátu volených orgánů na

A jak to dopadlo? Tím návrhem, který neprošel, byl kupodivu návrh maďarský. Jak stanovy, tak prodloužení mandátu byly přijaty drtivou většinou, návrh stanov bez problému většinou dvoutřetinovou, jak bylo vyžadováno. To byl ovšem šok pro francouzské zástupce. Ti se po krátké poradě rozhodli opustit na protest zasedání s tím, že pozastavují své členství v Evropském židovském kongresu. K nim se přidal i zástupce Rakouska, předseda vídeňské obce Ariel Muzikant, který byl hlasitým kritikem celého dosavadního průběhu.

Znamená to rozkol uvnitř kongresu? Dost možná. Mnozí, kteří se nedokázali smířit s tím, že hlavním představitelem nového vedení je Moše Kantor, který má pověst ruského oligarchy, využili vzedmuté vlny emocí. V zákulisí se bouřlivě debatovalo o možném dalším postupu, ale i o tom, zda mají zástupci CRIF k takovému kroku, jakým je opuštění kongresu, mandát od svých členských organizací. I přesto je pravděpodobné, že nové vedení kongresu bude muset nabídnout řešení, které by uspokojilo i kritiky a odpadlíky. Jaké řešení to bude, lze jen těžko odhadnout. Mnozí poukazují na to, že jakkoli bylo ustanovení o prodloužení mandátu problematické, bylo schváleno v demokratických vol-

Foto archiv.

PAŘÍŽSKÉ DRAMA

Evropský židovský kongres hlasoval o svých stanovách

čtyři roky. Ani to by však nebylo příliš diskutabilní a většina delegátů přítomných na pařížském zasedání s tím vyslovila souhlas. Bouří však vyvolal návrh, aby toto ustanovení platilo již pro současně zvolenou exekutivu. V praxi by to znamenalo prodloužení jejího mandátu o dva roky.

ZNOVU WEST A OST?

A právě s tím se nedokázali neúspěšně kandidáti do vedení kongresu smířit. Bývalý předseda centrální francouzské židovské organizace CRIF Roger Cukierman již ohlásil svou kandidaturu na předsedu EJC v červnu 2009 a i mnozí další představitelé zejména francouzské komunity se netajili tím, že se chystají získat zpět ztracené pozice. Plénu bylo proto předloženo hlasování o několika návrzích. Rozhodovalo se mj. o tom, zda má stále zastoupení v exekutivě získat také maďarská komunita. Mazsihász, tedy obdoba naší federace, tvrdí, že v Maďarsku nyní žije na 100 000 Židů, což je téměř stejný počet jako v Německu, které stále zastoupení má. Klíčové hlasování se však týkalo stanov jako celku a samostatně problematického návrhu o automatickém prodloužení mandátu.

bách velkou většinou. Tento princip, který opakuje nový předseda, jenž zažil sovětské poměry, jako zaklínadlo, nejde jen tak přejít. Na druhou stranu by bylo zcela nešťastné v současné době tříštit síly. Odpadlíci se již totiž nechali slyšet, že možná založí Židovský kongres členských států EU. V praxi by to znamenalo opět dělení na Východ a Západ a snad by šlo dokonce o jakousi reminiscenci na poměry ze začátku 20. století, kdy Židé v Německu a v západní Evropě, tedy „Westjuden“, opovrhovali svými souvěrci z Východu, tedy „Ostjuden“.

ÍRÁN!

A ještě jedna věc je ve hře. Ve všeobecném zápalu a bouřlivých diskusích téměř zapadl referát o íránské jaderné hrozbě. Podle analytika Uziho Arada, který má k informacím tohoto typu přístup, již Írán vojenskou jadernou technologii má. Nyní je jen otázkou, kolik hlavic a v jaké síle dokáže vyrobit a jak dlouho mu to bude trvat. Není to věc závažnější než to, kdo je momentálně předsedou Evropského židovského kongresu či z kolika členů se sestává jeho exekutiva? **TOMÁŠ KRAUS**

VAJAKHEL–PEKUDEJ (2M 35,1–40,38)

Když čteme uvedené části Knihy Exodus, zarazí nás, jak se v ní určité motivy stále opakují. V oddílech Truma a Tecave jsme byli v nejpodrobnějších detailech zpraveni o tom, jak Hospodin nařídil uspořádat každý prvek Svatyně, a to na jejím vnějšku i v interiéru; nyní se se stejnou péřpečlivostí dozvídáme, jak byly tyto příkazy prováděny. Proč to musíme znovu poslouchat?

A ještě další otázka. Bible zaznamenává, jak Všemohoucí mluvil s Mojžíšem, řka: „Hle, povolal jsem jménem Becalela, syna Uriho, syna Chura z kmene Judova..., aby vymýšlel myšlenky, aby (je) vypracoval ve zlatě a ve stříbře a v mědi.“ (2M 31,1–4) V oddíle Vajakhel nalézáme opakování architektonického zadání z út Mojžíšových: „I řekl Mojžíš synům Israelským: Hle (ovšem tentokrát v plurále, hebrejsky *re'u*), Hospodin povolal jménem Becalela syna Uriho, syna Churova...“ (2M 35,30) Proč sloveso „hle“ a proč se poprvé objevuje v jednotném a podruhé v množném čísle?

Odpověď na tyto otázky mne přímo udeřila do očí, zřejmě proto, že v současné vysoké politice se vyskytuje tolik případů korupce, podvodů a politicky motivovaného obsazování úřadů. Myslím, že i v tomto ohledu se máme mnoho co učit ze způsobu, s jakým k těmto otázkám přistupovali klasičtí bibličtí komentátoři. Talmudičtí učenci (jménem rabiho Jicchaka) chápou sloveso „vidět“ v plurálu v situaci, která bezprostředně předchází Becalelovu jmenování, tak, že „na veřejný úřad nemůže být nikdo jmenován, aniž by nejprve nebyla dotázána veřejnost“ (B. T. Berachot 55a). Midraš je ještě explicitnější a tvrdí, že jelikož byl Becalel syn Mirjam a Churův, a tedy Mojžíšův synovec (B. T. Sota 11b), byl Mojžíš připraven na obvinění, že na vysoká místa vybírá své příbuzné: jeho bratr Áron sloužil jako velekněz, Áronovi synové jako kněžští pomocníci, a teď se jeho synovec má stát hlavním architektem Svatyně. Proto Hospodin říká Mojžíšovi, aby nejprve zmínil Becalelovo jmenování před lidmi – „re'u“ – teprve po jejich souhlasu může být jmenován (Midraš tanchuma Vajakhel 3).

Midrašičtí učenci dokazují zcela otevřeně, že puntičkářský výklad o provedení každého detailu při stavbě Svatyně má význam proto, aby všechny následující generace pochopily, že ani Mojžíš nebyl mimo podezření. I on musel předkládat vyúčtování, aby dokázal, že všechno, co dostal, bylo náležitě použito při stavbě

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Svatyně. „Závistivci si při pohledu na Mojžíše špitali... hleděli na jeho záda a říkali si, jak má silný krk! Jak má silné nohy. Určitě jí to, co patří nám, a pije to, co náleží nám. Druzí jim odpovídali,

Nadaba a Abihua. Kresba Carolina Sidon.

blázní, člověk jako Mojžíš, který má na starosti práci na Svatyni a neustále přebírá nespočítané, nezvážené a neoznačené kusy stříbra a zlata, takový muž musí zbohatnout! Když to uslyšel Mojžíš, odpověděl: Jakmile práce na Svatyni skončí, předložím přesné vyúčtování“ (Midraš Tanchuma Pedudai 7).

Naši Moudří odvozují smysl dokonale průhledného vedení účtů, které vylučuje možnost podezření na jakoukoli zpronevěru či škodu, z biblického příkazu „Musíte stát bez viny před Hospodinem a před Israelem“ (4M 32,22). Talmud nás učí, že členové kněžské rodiny Garmu, která vynikala uměním péct obětní chléb pro Chrám, nikdy nepekli chléb sami pro sebe, protože by lidé řekli, že jej vzali z posvátného chleba; podobně nedovolovali členo-

vé kněžského domu Avtinas, kteří vyráběli pro Chrám kadidlo, aby jejich nevěsty odcházely z domu navoněné (B. T. Joma 38a). A kněží, kteří byli vybráni, aby odnášeli z chrámové pokladny mince pro obětování, nenosili oblek s dlouhými rukávy ani boty či sandály, aby nebyli obviněni, že si posvátné mince berou pro osobní potřebu (Šekalim 3,2). Z toho vše je patrné, že především národní vůdci – i ti nejvelebnější a nejvznešenější náboženští vůdci – se musí chovat naprosto čestně, a navíc musí svou poctivost lidem neustále dokazovat.

ŠEMINI (3M 9,1–11,47)

Jedním z nejdojemnějších rituálních prožitků židovského týdne je havdala (doslova oddělení), ceremonie, při níž se ve společnosti vína, koření a plamene svíce loučíme s teplým a úlevným pohodlím šábesu. Jako by nás příjemný pocit, který vyznačuje z ohně, vína a sladce vonícího koření, povzbuzoval při loučení s královnou šabatou. Když zanotujeme požehnání nad ohněm – naši Moudří náš učí, že oheň stvořil Adam o první, prapůvodní sobotní noci –, obvykle se zadíváme na své nehty. Ale proč právě na ně?

Nejracionálnější vysvětlení říká, že v nehtech dokážeme spatřit odraz světla svíce. Raný komentář rabi Menachema Meiriho (který cituje *gaonim*) navrhuje, že když byl Adam stvořen, celé jeho tělo pokrývaly nehty jako jakýsi ochranný krunýř; poté, co pojedl zakázané ovoce poznání dobra a zla, tento štít zmizel a zůstaly po něm jen nehty jako připomínka jeho dřívější nezdolnější podoby. Když se chystáme zpívat modlitbu volající po brzkém příchodu proroka Eliáše, zvěstovatele vykoupění, žádáme vlastně návrat do vznešenějšího a lépe chráněného stavu v Edenu.

Rád bych tuto interpretaci rozšířil a pokusil se též podat vysvětlení zdánlivě nevysvětlitelné tragické smrti dvou Áronových synů, Nadaba a Abihua. Naše sidra Šemini začíná slovy: „Bylo pak dne osmého...“ a Raši komentuje „osmý den oslav k zasvěcení Svatyně, první den měsíce nisanu, den, kdy byla Svatyně vztyčena...“ A právě v tento osmý den – uprostřed nádherných ceremonií, které následovaly po seslání Božího ohně, který strávil obětinu na oltáři na znamení toho, že oběť byla přijata – spálil Boží oheň i Nadaba a Abihua! Co způsobilo Boží hněv a jaký je význam osmého dne, po němž se celá sidra jmenuje?

„Osmý den“ je skutečně obtěžkaný významy. Vraťme se do počátečních prvních

sedmi dní stvoření, kdy Všemohoucí stvořil nebesa a zemi a vše, co ji obývá. Šestáho dne stvořil lidskou bytost a umístil ji – Adama s jeho ženou Evou – do zahrady Eden. První pár zhřešil tím, že ze stromu utrhl zakázané ovoce poznání dobra a zla a pozřel je. Tím, že Adam a Eva oddělili dobro a zlo od jeho Božího zdroje, od objektivní morálky, je vystavili subjektivnímu hodnocení. Dobro a zlo začalo být hodnoceno podle měřítek jednotlivých lidí, tedy tak, jak si on či ona představují, že je pro ně dobré či špatné. To je také důvod, proč naše mystická literatura zmiňuje Adamův hřích tak, že „roztrhl rostliny“ (*kicec banetijot*), odstranil semeno od jeho zdroje. A Hospodin poté vyhnal Adama a Evu z Edenu.

Pak nastal první šabatový den, čas, kdy každý může nalézt útočiště a úlevu pod křídly Boží přítomnosti, den, kdy je Všemohoucí nakloněn především kajcíníkům. Mídraš (Berešit raba) nám také říká, že onoho dne Adam poprvé pronesl žal pro šabat a upřímně se zaradoval, neboť pochopil, že cesta do Edenu není ztracená, že možnost návratu existuje a že je dlážděna kameny pokání a nápravy.

A nastala noc, počátek prvního osmého dne. „Bylo to poprvé, kdy se k zemi snášela temnota... A Všemohoucí připravil pro Adama dva křesací kamínky; Adam je třel o sebe a objevil se oheň...“ (Berešit raba 11,2). Osmý den je tedy obdobou dne prvního: první den stvořil Hospodin světlo (or), osmého dne stvořil Adam pro lidstvo světlo a teplo, oheň (eš).

Ale je to ještě složitější. Během prvních sedmi dní Hospodin stvořil svět, aby v něm mohl žít člověk; osmého dne Adam pochopil – pomocí ohně –, jak by mohl svět zlepšit, znovu ho stvořit jako pravdivý obraz Boží. Jestliže prvních sedm dní tvořil Bůh svět pro lidstvo, osmého dne zasvěcování Svatyně Izraelité vytvořili v miniatuře zlepšený svět, v němž s nimi mohl přebývat Hospodin.

Oheň je lidská odpověď na Boží světlo. Ale oheň je dvojsečná zbraň – může posílit a očistit, ale také ničit. Požehnutí nad ohněm, které přisuzuje oheň jeho nejvyššímu Božímu zdroji, nám připomíná, že svými tvůrčími schopnostmi, vším, co je v našich rukou (na něž každou sobotní noc hledíme), musíme sloužit Hospodinu v souladu s jeho zákony. Jinak bychom opakovali hřích Nadaba a Abihua a jejich vnesení „cizího ohně, který jim nebyl přikázán“, i Adamův počáteční hřích.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – březen 2008

Staronová synagoga

29. 2.	pátek	začátek šabatu	17.24 hodin
1. 3.	sobota	VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 hf: 1Kr 7,40–50 mincha konec šabatu	17.00 hodin 18.32 hodin
7. 3.	pátek	1. den Roš chodeš adar II. začátek šabatu	17.36 hodin
8. 3.	sobota	2. den Roš chodeš adar II. PEKUDEJ 2M 38,21–4038 hf: 2Kr 12,1–17 ŠABAT ŠEKALIM mincha konec šabatu	17.15 hodin 18.43 hodin
14. 3.	pátek	začátek šabatu	17.47 hodin
15. 3.	sobota	VAJIKRA 3M 1,1–5,26 hf: 1S 15,2–34 ŠABAT ZACHOR mincha konec šabatu	17.30 hodin 18.55 hodin
20. 3.	čtvrtek	půst Esterin Maariv a Megilat Ester	4.26–18.47 hodin 18.45 hodin
21. 3.	pátek	PURIM začátek šabatu	17.58 hodin
22. 3.	sobota	CAV 3M 6,1–8,36 hf: Jr 7,21–8,3; 9,22–23 SUŠAN PURIM mincha konec šabatu	17.30 hodin 19.06 hodin
28. 3.	pátek	začátek šabatu	18.10 hodin
29. 3.	sobota	ŠEMINI 3M 9,1–11,47 hf: Ez 36,16–38 ŠABAT PARA mincha konec šabatu	17.45 hodin 19.18 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

V pátek 21. 3. v 8.30 hodin šachrit a čtení Megilat Ester, v 11.00 hodin opakování Megilat Ester pro ženy.
Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Ve čtvrtek 20. 3. od 18.45 hodin čtení Megilat Ester.
Každou sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Páteční večerní bohoslužby se nekonají.

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat od 18 hodin.

Bejt Simcha

V pátek 7. března od 18 hodin kabalat šabat s rabinem Andrewem Godlsteinem a mládežnickou skupinou z londýnské Northwood and Pinner Liberal Synagogue.
V sobotu 8. března od 10 hodin ranní sobotní bohoslužba s Masorti a rabinem Ronaldem Hoffbergem.

Ve čtvrtek 20. března od 18 hodin v Pinkasově synagoze čtení Megilat Ester.
V sobotu 29. března od 10.30 na židovské obci ranní sobotní bohoslužba a studium s rabinem Tomášem Kučerou. Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

EXILOVÁ VLÁDA A ŽIDÉ

Rozhovor s historikem Janem Láníčkem

Foto Alice Marxová.

Mgr. Jan Láníček, M. A. (nar. 1981), vystudoval historii na univerzitě v Olomouci a poté dějiny a kulturu Židů na univerzitě v Southamptonu, kde nyní absoluuje doktorské studium; jako téma své práce zvolil vztah exilové vlády a Židů za druhé světové války.

Pane magistře, jak jste přišel na téma vztahu exilové vlády a Židů?

Byla to vlastně náhoda. Zabýval jsem se exilovou historiografií a v rámci toho jsem narazil na spis, který sepsal Arnošt Frischer, jediný židovský člen Státní rady československého exilového parlamentu v Londýně za druhé světové války. Ten spis je z roku 1944 a je to vlastně shrnutí situace Židů v Československu. Začal jsem se zajímat o osobu Arnošta Frischerera, protože v naší historiografií o něm není téměř zmínka.

Kdo tedy byl Arnošt Frischer?

Arnošt Frischer byl sionistický politik, který za první republiky žil v Ostravě. V posledních předválečných letech byl předsedou sionistické Židovské strany, která měla zástupce i v Národním shromáždění. Vrcholu své kariéry dosáhl za války v Londýně, když byl prezidentem Benešem jmenován do Státní rady, tedy exilového parlamentu. Hlavní náplní Frischerovy práce byla snaha docílit nějaké pomoci Židům, posílat balíčky do ghett, do Terezína, do koncentračních táborů, zajišťovat, aby se zprávy, které exilová vláda o židovské perzekuci získávala, dostaly k Američanům nebo Britům. Takže mi vzniklo téma jediného židovského člena exilové Státní rady

a jeho reakce na holocaust a z toho logicky širší otázka – reakce celé exilové vlády na holocaust a celkově židovskou otázku za války a v prvních letech v osvobozeném Československu.

Byl Frischer skutečně jediný Žid v exilovém vedení?

Tady je problém s tím, koho bereme jako Žida. Vezmeme Jaroslava Stránského – podle norimberských zákonů Žid byl, podle vlastního přesvědčení či náboženství byl však Čech. Ve Státní radě byli ještě Julius Firt a Julius Friedman, oba sice židovství bližší než Jaroslav Stránský, ale nijak výrazně. Poté Arnošt Frischer, sionista, tedy přesně řečeno jediný národní Žid v českém parlamentu. Další Židé ovšem pracovali na různých ministerstvech – to byl především Viktor Fischl na ministerstvu zahraničí, pak často zapomínaný Imrich Rosenberg, který nějakou dobu pracoval na ministerstvu zahraničí a také na ministerstvu zemědělství; dále Emil Kafka, předválečný předseda pražské židovské náboženské obce, či novinář Gustav Winter. Ve vládních úřadech jich bylo poměrně dost, vyplývá to už ze samotného množství Židů v britském exilu. Navíc se jednalo o velmi vzdělané lidi, kteří znali jazyky, a ty vláda potřebovala. Z pochopitelných důvodů nerada využívala služeb německé emigrace.

Hovořil jste o vztahu exilové vlády a Židů s Viktorem Fischlem?

Ano, měl jsem to štěstí. Ale v našem rozhovoru jsme se zaměřili spíše na osobu Frischerera a problematiku židovské emigrace, či chceme-li exilu. O vztazích uvnitř židovské emigrace se pan Fischl nevyjadřoval zrovna nejlépe, nelíbily se mu velké vnitřní rozpory a boje o politické funkce. O místo ve Státní radě, na které byl posléze jmenován Frischer, se ucházelo snad i více než šest židovských politiků. Jejich vzájemný politický boj pak nebyl právě korektní. Ohledně československých představitelů a jejich politiky vůči nacistické perzekuci Židů je pak znám Fischlův výrok, že vláda byla spíše apatická.

Ví se, kolik Židů z Československa skončilo v exilu v Anglii?

Prezident Beneš odhadoval, že za války bylo v Anglii v exilu 9 tisíc Čechoslová-

ků. Z toho mělo být více než sedm tisíc Němců a Židů, to byli civilisté. Jiný údaj mluví o 5 tisících Židů, civilistů. Pak zde byla ještě armáda a v ní značný počet Židů.

Jak spolupracovala exilová vláda se světovými židovskými organizacemi?

Pozice československé vlády byla v exilovém spektru výjimečná, a to ze tří důvodů. Za prvé působila prvorepubliková tradice vstřícné politiky k Židům. Československo bylo z židovského hlediska vnímáno jako skutečný ráj na zemi, a to i po tom, co se u nás dělo po Mnichově. Benešovi se v očích Židů a Západu podařilo od antisemitských nálad distancovat, distancovat od nich i Čechy jako národ – všechno měl mít na svědomí vliv Němců, případně Slováků, Tisa. Důležitou roli v tomto obraze sehrálo srovnání se situací v Polsku. Další důležitý bod byl mýtus o úžasné československé zpravodajské službě a o Benešovi jako o člověku, který je znamenitým způsobem informován o všem, co se děje v Evropě. Třetím faktorem byla diplomatická pozice československé vlády, Beneše jako mostu mezi Východem a Západem, jako člověka, který měl z hlediska Západu velmi úzké kontakty se Stalinem. A Sovětský svaz byl uprostřed války pokládán právě za tu sílu, která by pro východní Židy ještě mohla něco udělat.

A jak na tato očekávání Beneš reagoval?

Velmi obezřetně. On se nechtěl pouštět do ničeho, co by mohlo poškodit jeho diplomatickou pozici v rámci vztahu s Velkou Británií, Spojenými státy nebo Stalinem. Jako příklad bych mohl uvést situaci v červenci 1943 po bermudské konferenci. Tehdy za Benešem přišli představitelé britských Židů a požádali ho, zda by Beneš mohl společně s polským prezidentem a holandskou královnou a dalšími naléhavě intervenovat u Roosevelta, aby zasáhl ve prospěch evropských Židů. Britští Židé se totiž domnívali, že vina za to, že se nic neděje, je na straně Američanů. Beneš odpověděl nanejvýš diplomaticky, je zachován záznam jeho odpovědi: Tato intervence je velmi zajímavá a on ji přímo nevyklučuje. Musí ale být předem dosaženo toho, že bude přijata kladně. Obával se zejména, že se tento záměr nepodaří utajit před americkým tiskem. Protože kdyby byl odmítnut, došlo by k nešťastné ztrátě prestiže, kterou on jako hlava státu nemůže riskovat. Což

je reakce, která zřejmě lidi, kteří zoufale chtěli pomoci Židům v Evropě, nepotěšila.

Jak zacházela čsl. exilová vláda s informacemi o genocidním vraždění Židů?

Tady bych zdůraznil právě Frischerovu roli. On tyto zprávy dostával jako člen parlamentu. Většinou šlo o informace, které posílal ze Ženevy Jaromír Kopecký, československý delegát při Společnosti národů – ten ženevský zdroj byl, co se týče zpráv o nacistické perzekuci Židů, nejvýznamnější informační pramen. Frischer navštěvoval spojenecké velvyslance v Londýně, docházel i na britské ministerstvo zahraničí a zprávy jim předával. Současně se snažil dosáhnout i nějaké konkrétní reakce. Nevíme, do jaké míry lze Frischerovy aktivity pokládat za oficiální stanovisko exilové vlády, ale je jisté, že své pozice ve Státní radě využíval, protože mu to otevíralo dveře ministerstev a velvyslanectví. Exilová vláda měla díky židovským zástupcům ve Švýcarsku a Kopeckému informace o masakrech na Ukrajině i v Polsku, o varšavském ghettu, znala Vrbovu a Wetzlerovu zprávu o Osvětimi. Je ale zajímavé, že třeba zprávu o tom, že Ukrajinci pobíjejí Židy v Treblince, dalším Spojencům nepře poslala, případně vynechala pasáž o podílu Ukrajinců, neboť nebylo vhodné poškozovat pověst Sovětského svazu. Tedy v tom smyslu, že se sovětský občan podílejí na masakrech civilního obyvatelstva. Když Ripka v červenci 1944 poskytl britské vládě Vrbovu zprávu, připouštěl systematické vyvražďování Židů, ale zpochybňoval počet obětí, které uprchlíci z tábora uváděli. Oni měli informací dost, ale problém byl v tom uvěřit a pochopit tu nesmírnou dimenzi vyvražďování. Ale to nebyl jen problém československé exilové vlády.

Ví se z diplomatických zpráv, co konkrétně Frischer, který přinášel informace, od Spojenců žádal?

Frischer se především snažil získat povolení k zaslání potravin a léků do Terezína a dalších ghatt. Dále žádal o pomoc v konkrétních záchranných akcích, jako například při výměně Židů za Němce internované na spojeneckých územích. Velmi známý je jeho dopis ze srpna 1944, ve kterém žádal americkou vládu, aby její letectvo bombardovalo plynové komory a krematoria v Osvětimi a Březince. Jak známo, této žádosti Američané nevyhověli.

Jaké akce na pomoc českým a moravským Židům se exilové vládě podařilo zorganizovat?

Nejnámější záchranná akce proběhla na jaře 1943 – byla to snaha evakuovat židovské děti ze Slovenska, částečně z protektorátu. Ta akce byla dokonce schválena i britskou vládou, britskými ministerstvy, Britové vyčlenili určitý počet palestinských imigračních certifikátů pro zachráněné děti. Nakonec k té výměně nedošlo. Jako důvod se uvádí, že Němci žádali za uvolnění dětí propuštění německých vojáků, což Spojenci a priori odmítali, a že jim Turecko odmítlo vydat tranzitní víza. Tahle akce vyšla přímo z řad exilové vlády a myslím, že jejím iniciátorem byl Viktor Fischl.

Nejrozsáhlejší krok exilové vlády na pomoc Židům byla balíčková akce. Během let 1943 a 1944 došlo k zaslání asi 80 tisíc balíčků s potravinami a léky hlavně do Terezína, ale i do míst jako Osvětim, Březinka, Majdanek a do menších ghatt v oblasti Lublinska. Problém byl v tom, že většina balíčků nedošla, tedy ani nemohla dojít, protože jejich adresáti byli deportováni na východ nebo už zahynuli. Z těch přibližně 70 tisíc balíčků poslaných do Terezína bylo doručeno necelých 10 tisíc. Frischer na tuto akci sháněl peníze od amerických a britských Židů a od Jointu. Exilová vláda ovšem musela žádat o povolení, aby Britové svolili s tím, že se pošlou peníze z Londýna do Lisabonu na nákup potravin a léků. Povolení získala a v Lisabonu pak konzul Čejka s úzkým kolektivem lidí dokázal nakoupit, zabalit a poslat několik desítek tisíc balíčků. Vláda vydávala na balíčky 3 tisíce liber měsíčně, což bylo v rámci tehdejšího rozpočtu spousta peněz. Když pak v létě 1944 přišla zpráva od Pavla Eppsteina, v níž děkoval za 8 tisíc balíčků, bylo jasné, že většina zásilek se ztratila. Od té chvíle už vláda balíčky s největší pravděpodobností nefinancovala.

Židé z Československa tvořili, alespoň zpočátku, velké procento vojáků v exilových armádách. Řada svědectví dokládá silné antisemitské tendence zvláště v důstojnickém sboru. Jak se k tomu stavěla vláda?

Vláda z toho měla obavy. Bála se, že by se případné problémy mohly dostat do tisku, že by se o nich mluvilo, že by to ztížilo její situaci. Připomeňme, že na jaře 1944 se provalily problémy s antisemitismem v polské exilové armádě, dostaly se do britského parlamentu, do

britských a amerických židovských novin a situaci polské vlády to hodně zkomplikovalo. Já měl v rukou dopis, který poslal tajemník jedné britské židovské organizace Janu Masarykovi na jaře 1941. Je to velmi opatrný dopis, ve kterém ten člověk píše, že jeho organizace antisemitismu v čs. exilové armádě vlastně ani nevěří, že ale chce, aby Masaryk věděl, že takové pověsti existují a že by se mohly dostat do tisku nebo do parlamentu. Zde je zase vidět výlučná situace naší exilové vlády: když se britští Židé dozvěděli o problémech židovských vojáků v čsl. exilové armádě, kontaktovali velmi přátelským a osobním listem ministra zahraničí a varovali ho. Když se totéž stalo Polákům, dostaly se tyto zprávy do tisku a britského parlamentu.

Jaký byl problém v polské armádě?

Na jaře 1944 došlo k dezerci židovských vojáků. Nejprve se to tutlalo s tím, že byli přeřazeni do britské armády, pak se o tom začalo mluvit a ti vojáci byli dokonce odsouzeni. Jejich prezident jim udělil milost, ale oni se za žádnou cenu nechtěli vrátit zpět do armády. Podobné problémy byly i v naší exilové armádě, píše o nich Erich Kulka ve svých knihách. Situace s Poláky byla ale složitější, protože je faktem, že v Londýně vycházely i polské antisemitské tiskoviny a ve vládě sedělo několik vyložených antisemitů.

Jak se exilová vláda stavěla k antisemitským projevům přicházejícím z domácího odboje a z protektorátu?

To je velmi složité. Jedno z vysvětlení toho, že vláda židovské téma, židovské utrpení ve své agendě nijak nezdurazňovala, je, že tímto způsobem reflektovala názory odboje, vzrůst nacionalismu a xenofobie, které s sebou okupace přinesla.

Pozoruhodné třeba je, že v rozhlasových projevech našich představitelů se téma židovské perzekuce objevuje velmi málo, a to i u takových lidí, jako byl Jan Masaryk. Existují pouze dva, případně tři projevy, v nichž toto téma Masaryk zmiňuje. První, kdo se o Židech a o potřebě solidarity s nimi zmínil, byl státní tajemník Hubert Ripka v září 1941. Tehdy Němci nařídili Židům, aby nosili žlutou hvězdu, a Ripka na to reagoval v projevu nazvaném „Myslíme na vás“. Člen polské exilové vlády Ignacy Schwarzbart si ve svém deníku klade otázku – proč projev pronesl (pokračování na str. 17)

ATLAS STARÝCH ČASŮ

Etnografický přehled českých Židů z počátků emancipace

Připomínáme-li si „staré dobré časy“, mívá to háčky. Tradované podání vytěšňuje věci nepříjemné, čímž často zahaluje, že skutečnost nebyla tak romantická, jak jí líčí legendy. Zvláště u Židů lze doložit útlisk i v osvicených časech. Mnohé z toho oživuje pátý díl akademického etnografického atlasu s podtitulem *Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794*.

S POLOPLNOU LAHVÍ

Dílo časově pokrývá období jen velmi úzké, zato reprezentativní pro široký společenský přelom. Je to éra, kdy pomalu končí „úřední antisemitismus“ (historik Jaroslav Prokeš) a na vlně josefínských reforem si začíná razit cestu židovská emancipace.

K plně rovnoprávnosti sice ještě zbývá půlstoletí, ale tak drsné a paušální kroky, jaké se odehrávaly ještě o pouhé půlstoletí dříve – vykázní Židů z Prahy za

Marie Terezie –, už nehrozí. Láhev se tedy jemně spíše poloprázdná a zejména hospodářsky už mají Židé našlápnuto k tomu, aby se stali motorem českého království. Přesto je jejich život ještě spoután systémem povolení a kvót.

Jde o dvě strany téže mince, emancipace. Na jedné straně se rozměňují úřední překážky, jež Židům bránily nakládat svobodně s vlastním osudem, třeba se ženit. Namísto neblahého familiantského zákona Karla VI. nastupuje systematický patent Františka II., který možnosti Židů rozšiřuje.

Na druhé straně mívá josefínské reformy k modernímu byrokratickému státu. A nastupující rovnost pro všechny – například ve školství, soudnictví a úředním německém jazyku – upírá Židům dosavadní autonomii zosobněnou vlastními školami,

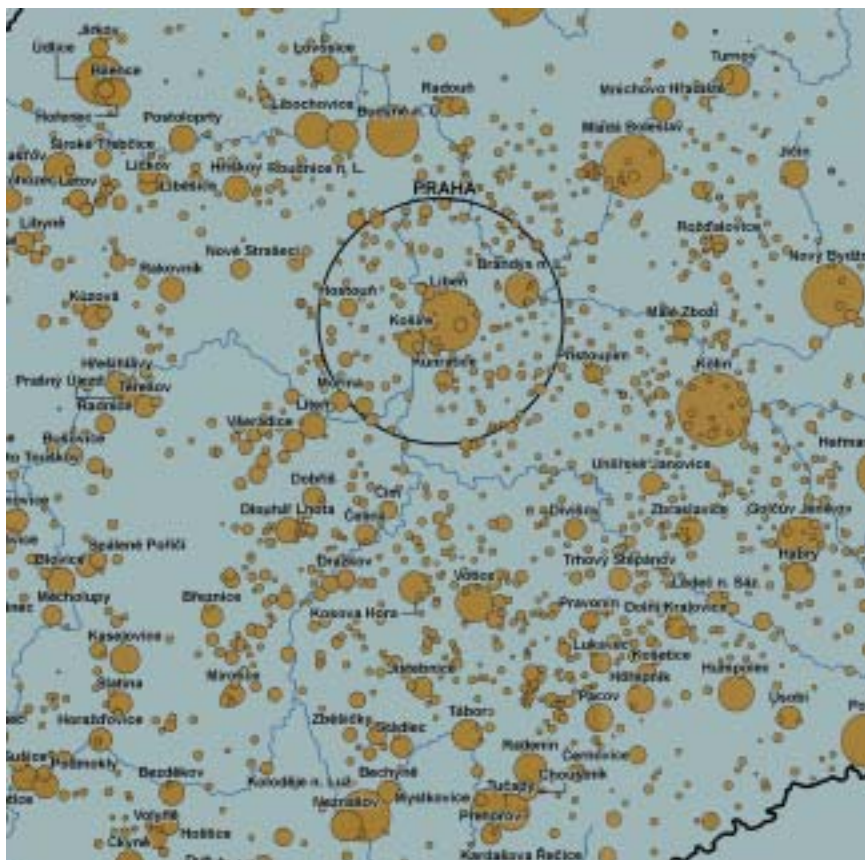
vlastními soudy i vlastní byrokracií. Druhou stranou mince je tak hrozící asimilace do většinového prostředí.

Atlas podává obraz českých Židů krátce před naplněním jejich občanských práv, ale zároveň těsně před asimilací. Za „staré dobré časy“ by tu dobu pokládal jen ten,

rodiny). Výsledkem je zachycení stavu v Čechách před 215 lety.

Soupisy mělo na starosti české gubernium a od konce 18. století státní účtárna. Původním účelem bylo získat podklady pro snížení židovské populace v Čechách (na úroveň před třicetiletou válkou), ale časem se stále názorněji ukazovalo, že takové snížení by odporovalo zájmům státní pokladny. Její úvahy se totiž řídily prostou matematikou: čím více Židů, tím vyšší daňové výnosy. Proto byl zjišťován počet Židů na venkově i ve městech a způsob jejich obživy. Získaná čísla dnes umožňují nejenom úhrnnou bilanci, ale i demografický přehled.

Lze tvrdit, že koncem 18. století se počet Židů v Čechách blížil padesáti tisícům. Soupis venkova dává přesnou cifru 38 594 osob. Za Prahu sice atlas přesnou cifru židovských obyvatel neuvádí, ale uvádí jiná čísla. V metropoli bylo napočteno 1470 familiantských rodin, průměrná rodina měla statisticky pět členů, nicméně skutečný počet Židů ve městě byl vyšší (zahrnoval rodiny bez familiantského čísla, vdovy s dcerami, čeled, ubyto-

Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794. Mapa č. 1 (část): Počet přítomných Židů v lokalitě.

kdo dnes asimilací úplně odmítá. Ovšem ve srovnání s tím, co přišlo o 150 let později v již zcela moderní Evropě s Hitlerem, musíme přiznat, že „staré dobré časy“ měly něco do sebe.

VÍCE ŽIDŮ, VÍCE DANÍ

Sčítání židovské populace v Čechách vykazuje téměř třísetletou tradici. Souvisí to s židovským přistěhovalecstvím po třicetileté válce i s následnými snahami o regulaci počtu Židů (familiantský zákon z roku 1726). Proto existují čísla pocházející ze soupisů z let 1723, 1733, 1783, 1793, 1799 a 1811. Z této řady si autoři atlasu vybrali rok 1793 proto, že cifry z něj zachované jsou nejúplnější a navíc srovnatelné se soupisy prováděnými v Praze v letech 1792 (familianti) a 1794 (židovské

rodiny...). Dá se tedy zřejmě bez velkého rizika odhadnout, že počet pražských Židů se mohl řádově blížit deseti tisícům.

Co se úrovně bydlení týče, „staré dobré časy“ nebyly ani v Praze žádný med. V ghettu připadalo na jedno popisné číslo v průměru čtyři až pět rodin (pětičlenných), u Židů žijících na Starém Městě to byly dvě až tři rodiny. Zkrátka i obdivovaná romantika Maharalova a Golemova ghetta měla svou odvrácenou stranu.

Co se týče dalších center židovského osídlení, po Praze následovala tato města (v závorkách počet židovských obyvatel): Kolín (1153), Mladá Boleslav (596), Libeň (563), Polná (510), Česká Lípa (458) a Roudnice nad Labem (417). Ty cifry nejsou výsledkem spontánního vývoje, ale

naplněním kvóty dané familiantským zákonem. Na tomto pozadí musíme vnímat též tabulky, diagramy, grafy a mapy ukazující způsob obživy. I to, čím se Židé živil, se jen pozvolna stávalo věcí svobodné volby.

RABÍN JE ÚŘEDNÍK

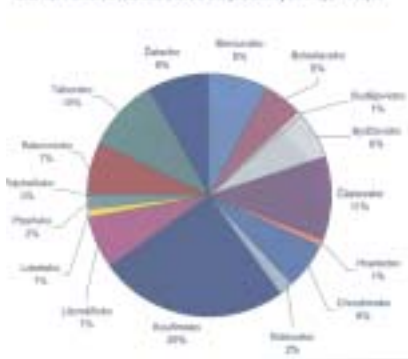
Židé podléhali cechovnímu řádu jako ostatní, ale s tím, že jejich způsobilost (vyučení, tovaryšství, mistrovství) posuzoval křesťanský cechovní mistr. Měli právo nájmů vrchnostenských gruntů, jenže obdělávat půdu směli jen sami či s pomocí vlastních souvěrců. Provozovat výčep mohli pouze tehdy, pokud se šenkovní právo vázalo k domu vlastněnému Židem. To je jen pár ukávek.

Právě od takových podmínek se vyvinul seznam židovských živností, které odrážejí přiložené mapy. Přesto se někde nabízejí trochu provokativní otázky. Čím to, že se židovský obchod s tabákem soustředil hlavně na Čáslavsku? (Kolín, Golčův Jeníkov) Je to náhoda, že právě tam, v Kutné Hoře, dlouhodobě sídlí tabákové centrum a dnes společnost Philip Morris? Čím to, že židovský obchod se zvířaty se mimořádně rozvinul v pražských Košířích? Je to náhoda, že právě tam si Jaroslav Hašek zařídil legendární obchod se psy?

Zajímavá je i tehdejší kvalifikace intelektuální živnosti. Mezi židovské intelektuály byli řazeni lidé spjatí s náboženstvím a školstvím, absolventi i studenti univerzit – nikoliv ovšem rabíni. Ti byli zahrnuti mezi úředníky židovské samosprávy. A v závěru se atlas pozastavuje nad nízkým počtem židovských zebřáků. V samotné Praze jich v roce 1794 bylo jen 37.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Graf 12: Poměrné rozložení osob dle jednotlivých krajů – kněží.

Jiří Woitsch, František Bahenský, *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska V. Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794*. Vydal Etnologický ústav Akademie věd ČR, Na Florenci 3, Praha 1, v roce 2007. Počet stran 136, 42 mapových listů v příloze.

NOVÉ KNIHY

Franz Kafka: DÍLO

Když jsme se před šesti lety ptali dr. Masákové, jak by podle ní Karel Poláček přijal vydání svých spisů, odpověděla: „Nevím, asi by řekl nějakou sebeironickou, kousavou poznámku. Ale doufám, že by je ve skrytu duše přijal jako ‚kovet‘.“ Těžko říci, zda by tentýž pocit zažíval i nejslavnější pražský rodák, který si před smrtí přál veškeré své texty spálit. Nicméně jeho souborné dílo v češtině je na světě, a to po peripetiích, které ukazují, za jak silného nepřítele považoval Kafkovy knihy komunistický režim: Realizace jeho spisů byla u nás připravena již dvakrát – poprvé ji zastavil únorový puč před šedesáti lety (Spisy u nakladatele Václava Petra), podruhé nástup normalizace v roce 1969 (volná řada Kafkových spisů v nakladatelství Odeon). Je tedy příznačné, že světoznámé dílo tohoto autora je v kompletní podobě vydáno česky až nyní.

Jedná se o třináct svazků, z nichž většina byla přeložena pro úplné vydání nově a řada textů česky vůbec poprvé (především soubor deníků, korespondence, dále některé povídky a fragmenty). Překlady jsou doplněny podrobným poznámkovým aparátem, komentářem a doslovem. Autorem grafické úpravy a obálky je prof. Zdeněk Ziegler.

Záměr vydat *Dílo* Franze Kafky vznikl v roce 1997 ve Společnosti Franze Kafky pod vedením Marty Železné. Redakční rada za předsednictví prof. Kurta Krolopa se rozhodla jako textový základ pro překlad jednotlivých svazků použít německé kritické vydání spisů, deníků a dopisů, tak jak vyšlo v nakladatelství S. Fischer ve Frankfurtu n. M. Jen v některých případech – v zájmu lepší přehlednosti – se rozhodla pro jiné uspořádání. (Např. deníkové záznamy jsou v českém vydání řazeny chronologicky, na rozdíl od německého vydání, které vychází ze sešitů, kam si Kafka své postřehy spolu s dalšími texty psal.)

Na třinácti svazcích díla pracovali erudovaní překladatelé a redaktori, kteří zpracovávali i komentáře: Věra Koubová (*Deníky 1913–1923; Deníky z cest; Dopisy Mileně*; část svazku *Povídky I., Nezvěstný/Amerika* a nejrozsáhlejší svazek celého *Díla Dopisy přátelům a jiné korespondence*); Josef Čermák (*Deníky 1909–1912; Proces*; část svazku *Povídky I.: Proměna a jiné texty vydané za života*); Jiří Stromšík (*Povídky II.: Popis jednoho zápasu a jiné texty z pozůstalosti; Povídky III. – Manželský pár a jiné texty z pozůstalosti*); Viola Fischerová (*Dopisy Felici*); Marek Nekula (některé texty

ve svazku *Povídky I.*). Spisovatelův prasnovec (syn Kafkovy neteře Věry) Vojtěch Saudek přeložil *Dopisy rodině* a doplnil je osobně laděným doslovem. Ze starších překladů byl použit jen převod Vladimíra Kafky (*Zámek*, některé povídky ze svazku *Povídky I.*). Na redakci textů se podíleli sami překladatelé a další odborníci (M. Jacobsonová), konečnou redakci provedla dr. Milena Masáková.

(*Franz Kafka: Dílo. V letech 1997–2007 vydávalo Nakladatelství Franze Kafky v Praze. Kompletní Dílo stojí 4821 Kč; lze kupovat i jednotlivé svazky.*)

Petr Ginz

NÁVŠTĚVA Z PRAVĚKU

V krásné grafické úpravě, s použitím původní obálky autora vyšel verneovský román Petra Gince. Vznikl v roce 1941, tedy v době, kdy naplno platily protižidovské zákony. Třináctiletý chlapec si tehdy psal román ve stylu svého oblíbeného spisovatele a sám – nadaný kreslíř – jej také ilustroval. Děj zasadil do Konga, hlavními hrdiny bojujícími proti zlovolnému belgickému guvernérovi jsou inženýr Guinness, jeho přítel a syn Pierre. Ginz mistrně zvládl verneovský styl, včetně různých „překladatelo- vých“ poznámek a vysvětlivek, umně sestavil několik dějových

linií a zápletku, již by mu mohl leckterý současný vědecko-fantastický autor závidět. Po *Návštěvě z pravěku* začal psát další dílo a nazval je *Altajský mudrc* – to však již nedokončil. Jak zmiňuje v doslovu ke knize jeho sestra Chava Pressburgerová, je pravděpodobné, že si rozepsaný kus vzal s sebou do Terezína, či dokonce do Osvětimi. Jediným sporným bodem jinak opravdu pěkného vydání je paradoxně vklad Petrovy sestry. V doslovu píše, že k původnímu textu přidala na základě rozhovoru s bratrem v Terezíně několik vlastních doplňků. Čtenář se však v žádné ediční poznámce nedozví, o jaká místa se jedná. Může jen předpokládat, že je to tam, kde se mluví o vyvažování konžských černochů, či dokonce o „podmanění ostatních ras“ a o „plánovaném konečném řešení“: zde je použito výrazu, který Petr – ačkoli se na něj tragicky vztahoval – sám znát nemohl.

(Vydalo Nakl. Franze Kafky v Praze roku 2007, předmluvu napsal Arnošt Goldflam. 156 stran, 300 Kč.) **am**

KONEČNĚ SOUTINE

Dlouho očekávaná výstava v Pinacothèque de Paris

Velká výstava Chaima Soutina, uspořádána v pařížské Pinacothéce (Pinacothèque de Paris) na náměstí Madeleine od 10. října

Amedeo Modigliani: *Portrét Soutina*, 1916.

2007 do 27. ledna 2008, byla po mnoha letech příležitostí vidět dobře vybraný soubor děl z tvorby umělce, jehož význam i vliv na vývoj moderního umění druhé poloviny 20. století je i 65 let po jeho smrti výrazný a silný. Zcela zřejmá je např. souvislost mezi jeho obrazy a díly třeba Bacona, Pollocka nebo De Kooniga. Výstava současně opět obrátila pozornost k životu a osudům tohoto malíře, který byl už za svého života obklopen legendou, na jejíž podobě se sám aktivně podílel.

Narodil se v roce 1893 v ortodoxní východožidovské rodině v městečku Smiloviči nedaleko Minska v Bělorusku jako desáté z jedenácti dětí. V roce 1907 se začal učit v Minsku retušérem fotografických negativů, ale už následujícího roku odchází do Vilna

a stává se žákem zdejší umělecké školy. Navštěvoval ji po tři roky. Během těch tří let se zcela koncentroval na studium, vyrovnal se s tím, že rodiče nepovažovali malířství za činnost, která je vhodná pro Žida, a přestal také praktikovat většinu příkazů a zákazů, na kterých je ortodoxní judaismus založen. Když se pak v roce 1913 vydal za svým přítelem a bývalým spolužákem z Vilna Pinchusem Kremeněm do Paříže, byl si už zcela jist, že je a bude malířem.

FRANCIE

Krátce před první světovou válkou si Soutine pronajal ateliér v la Ruche, v „Úlu“, jak se říkalo bývalému pavilonu vín ze světové výstavy v r. 1900. Tam našla svou první pařížskou adresu řada malířů, kteří přišli do Paříže sice bez peněz, ale s jistotou, že jim bude patřit svět. Bydleli tu Chagall, Zadkin, Lipchitz a mnoho dalších. Zapsal se na školu krásných umění; hodně času trávil také v muzeu v Louvru před obrazy Courbety, El Greca, Tintoretta a Rembrandta. Po vypuknutí války se hlásil do armády, ale ze zdravotních důvodů byl odmítnut. V roce 1915 ho Lipchitz seznámil s Modiglianem a mezi oběma malíři rychle vzniklo přátelství, které ukončila po pěti letech Modiglianovi smrt. Modigliani ho představil obchodníkovi s obrazy

Chaim Soutine: *Pohled na Cagnes*, 1922–23.

Leopoldu Zborovskému, jehož přesvědčil, aby Soutineovi za výhradní právo prodeje obrazů vyplácel podporu 5 franků

Chaim Soutine: *Sedící ministrant*, 1927–28.

denně. Pro malíře, který žil v kritické nouzi, to znamenalo hodně. Po válce, opět za přispění Zborovského, se Soutine usadil na čas v městečku Céret v Pyrenejích, kde zůstal celkem tři roky a namaloval řadu expresivně pojatých portrétů a krajin, patřících k jeho nejlepším obrazům.

Po návratu do Paříže došlo k dalšímu významnému setkání, tentokrát s americkým milionářem a významným sběratelem umění Albertem Barnesem. Ten shromáždil pro svou sbírku umění v Pensylvánii množství děl nejlepších moderních malířů. V době, kdy začal nakupovat Soutina, měl už vedle jiných sto obrazů Renoirových, padesát Cézannových – a stále hledal další plátna i nové autory. Soutinovi obrazy byl nadšen a hned napoprvé jich koupil několik desítek. Když ve Filadelfii roku 1923

prezentoval svou sbírku, viselo v sále i devatenáct Soutinových děl.

KRAJINY, ZÁTIŠÍ A PORTRÉTY

V následujících dvaceti letech žil Soutine střídavě v Paříži, na jihu Francie v Cagnes, v Chartres a v Civry. Výstava v pařížské Pinakotéce je k o n c i p o v á n a v okruzích zásadních období jeho života i díla, která často souvisí s místy, kde právě žil. Je – stejně jako velký katalog s množstvím celostránkových barevných reprodukcí a čtyřmi doprovodnými texty – rozdělena na šest částí: Paříž (1913–1919), Céret (1919–1922), Cagnes (1923–1925), Paříž (1925–1929), Chartres (1928–1935) a Civry (1936–1943). Procházíme-li výstavou, vidíme, že základní námětový okruh se takřka nemění. Krajiny, zátiší a portréty. Mění se technika malby, barevnost i pojetí, ale vždy jen do jisté míry. V Soutinově díle nenajdeme změny, které znamenají popření nebo radikální přehodnocení období předcházejícího. To, co odlišuje obrazy z jednotlivých období,

Chaim Soutine: *Žena v zeleném*, 1919.

je zejména vnitřní proměna toho, co je na plátnech zachyceno. Nejpatrnější je to pochopitelně na portrétech, které malíř maluje znovu a znovu. Jako by se jejich osamělost a vyjmutí z času prohlubovalo a –

snad až na práce z posledních dvou let – zvětšovalo. Ale podobný proces probíhá i u krajinomaleb, a dokonce i u zátiší,

Chaim Soutine: *Venkovský dům*, 1934.

zejména těch, která zachycují mrtvá těla zvířat.

Kdo byl Soutine, jaký byl jeho cíl? Těžko říci, píše autor úvodního textu katalogu Marc Restellini. „Těžko říci, zejména proto, že umělec pečlivě zahlazoval vlastní stopy. Svědectví jsou rozporná: podle jedněch zanedbaný, pro druhé elegantní, někteří mluví o jeho neschopnosti vyjádřit se francouzsky, jiní ho uvádějí jako výborného recitátora Racina a Molièra, milý a zase bezcharakterní a cholerický, tak ho popisují různá svědectví. Asi jediným skutečným klíčem k němu je jeho vlastní dílo. Dílo, které je jedinou skutečně expresionistickou tvorbou ve Francii a je tak odlišné od tvorby německých nebo rakouských expresionistů. Na rozdíl od Schieleho, Kirchnera, Grosze nebo Noldeho Soutine nic nekritizuje, v jeho díle nefiguruje žádné politické poselství, žádná revolta proti době, ve které žije. Stejně jako u Modiglianiho ani v jeho díle neexistuje čas. Soutine neprožívá nepokoje své doby; maluje dokonale rozpoznanou skutečnost.“

ŽIDOVSKÝ UMĚLEC?

V 30. a na počátku 40. letech měl Soutine řadu velkých výstav v Chicagu, New Yorku, Londýně i Paříži. Když 9. srpna 1943 po pozdě provedené operaci žaludku umíral, byla Francie obsazena nacisty a Židé byli odvázeni do táborů smrti. Soutine se do míst, kde se narodil, v dobytém vagonu nevrátil. Osud ho toho ušetřil. Poslední dva roky života strávil v relativním bezpečí v Touraine, a dokonce byl za okupační

ho režimu pohřben v Paříži na hřbitově Montparnasse. V této souvislosti si můžeme položit otázku, do jaké míry byl židov-

ský umělec, jak se skutečnost, že pocházel z nejtradičtějšího prostředí, projevila v jeho díle. Autoři všech textů, které katalog výstavy doprovázejí, se shodují v tom, že co se Soutinových témat nebo ikonografie týká, nelze o nich hovořit jako o židovských. Naopak, výtvarně se malíř vztahuje pouze k francouzské tradici (Corot, Courbet, Cézanne), popřípadě k Rembrandtovi a klasické evropské malbě. To, co

ho zařazuje mezi židovské umělce, je zejména politický kontext tradičního a nově se rozvíjejícího nacistického antisemitismu. Marc Restellini však současně konstatuje: „Soutine je malíř, který se narodil jako Žid. Věnoval se nežidovskému umění. Jeho povaha, vzhled i způsob, jakým komunikoval s okolím i jakým utvářel svůj příběh, mu však přidělily – takřka proti

Chaim Soutine: *Visecí zajíc*, 1923.

jeho vůli – roli představitele pařížské školy a judaismu v umění.“

(S použitím textů z katalogu Soutine, Pinacothèque de Paris, 2007.)

JIRÍ DANÍČEK

Heinz Jakob Tauber V ÚŘADU ZTRACENÉ SUVERENITY

Návštěva nejvyššího velitele u naší jednotky poblíž klidného města Colchester nebyla příjemná. Edvarda Beneše vyzvedli na zvlášť pro něj stlučenou dřevěnou estrádu. Tam tedy stál tento neveliký muž a zíral kolem sebe, čelo jakoby v mracích, kapku zvarhaněle po jezevčicím způsobu, a jako vždy, když nestála paní Hana po jeho boku, nějak ztracený a rozpačitý. Měl jsem ho v paměti dosud živé, jak stál v archaickém cutu poblíž rakve velikého, vskutku velikého Masaryka a sliboval, že odkazu, který vložil prezident-Osvoboditel do jeho rukou, věrný zůstane. Nedlouho poté bylo jasné, že to nebyl jediný slib Benešův, který nebyl dodržen. A ostatně již tehdy bylo také

jasné, že to bylo volání v poušti, které nikdo nebyl ochoten slyšet. A pokud někdo zůstal věrný odkazu Tomáše Masaryka, byli to malí lidé, o nichž historie mlčí.

Stáli jsme pod estrádou a zírali na hnědé, do neskutečných blesků vyleštěné čizmičky na nohou malého státníka a slyšeli jeho mluvu, která v dosud nepochopitelné naivitě hlásala zásadu o společných hranicích se Sovětským svazem a o géniovi jménem Stalin, aniž by se zmínil o něčem, co již tehdy bylo jasné: Že to je nejlepší cesta z jednoho otroctví do dalšího. Odjel nejvyšší velitel, zůstali plukovníci, kteří si z něj dělali legraci, avšak dali nám na jeho počest nadělit do ešusů slavnostní oběd. Ta čtvrtka kachny s pečenými brambory a zelím byla vlastně to nejdojemnější na celé této návštěvě...

POPRVÉ V LONDÝNĚ

Neuplynul ještě týden po 13. srpnu 1943, kdy nás loď Jeho Veličenstva Mauretanie vyplula v liverpolském přístavu, a písaři štábu mi doručili dopis se státním znakem a hlavičkou Československé státní rady v Londýně. Napsal mi starý známý, vlastně spolužák mého otce, kterého dobrodružný osud dosadil na stolec místopředsedy Státní rady, onoho prapodivného

úřadu ztracené suverenity v emigraci, která v podstatě k ničemu nebyla a s nikým se neradila. Nebo snad přece byla k něčemu: Živila více než stovku emigrovaných parazitů a neživila je špatně. A to v době, kdy škrtil cyklon B miliony v plynových komorách a miliony padaly na bojištích

Kresba Antonín Sládek.

a miliony neměly co jíst. Pisatel dopisu byl papežský prelát Pavel Macháček, monsignore, holičský rodák, původně hlinkovec, po vyhazovu z klerikální kliky kolem stárnoucího a polozblblého otce slovenského národa se rozhodl posílit řady lidovců. Byl obětován jako obhájce maďaróna Tuky a vypovězen do exilu v Bolerázi, na faru poklidnou a nikoli nelukrativní. Až ho konečně stihla rána v podobě vypuknutí „Slovenského štátu“. Jeho bývalí spoluprzinitelé národních ideálů ho přinutili spokojit se po dobu několika týdnů s pobytém v ilavské věznici, pak ho propustili na problematickou svobodu. Když se to panu prelátovi přestalo líbit, rozhodl se změnit působiště, a tak se stalo, že jsme ho jednoho večera uslyšeli z rádia z pařížského vysílání emigračního rozhlasu. Tak se monsignore vrátil cestou-necestou do politiky, až konečně zakotvil v londýnské Státní radě.

Pavel Macháček byl dobrý člověk a mizerný politik. Věřil mnoha lidem a mnoho lidí ho zklamalo, leč byl vždy ochoten odpouštět, jak se to sluší na katolického kněze. Méně to ovšem prospívá politické kariéře. Byl však – celkem vzato – spokojen. Žil životem, jímž v československé enklávě londýnské žilo mnoho příživníků na organismu bídy a vyhnanství. V jeho pro-

spěch dlužno říct, že nenadělal zdaleka tolik škody jako jeho spolupachatelé.

Monsignore Macháček měl upřímnou snahu přispět mé touze vymanit se z područí armády a dostudovat v Oxfordu nebo Cambridge. Dělal, co mohl. Jeho prostřednictvím jsem se znovu setkal s Clementišem, který představoval coby státní sekretář ministerstva zahraničí londýnský propagační aparát zahraniční vlády a mezi jinými úkoly se staral o rozhlasová vysílání ve slovenské a české řeči. Bylo mi složité zkoušku, zda nemám skřípavý hlas nebo bůh chraň židovský přízvuk při čtení vlasteneckých zpráv, zda ovládám základy řeči anglické. Obstál jsem, leč neobstál Macháček. Jako ostatně ve všem, co v životě podnikal. Zavedl mě ke generálu Ingrovi, ministru vojenství a nekompromisnímu židožroutovi, aby získal mé uvolnění z armády. Vše, co získal, byl elegantní vyhazov s předstíranou lítostí, že žel nelze, neb invaze je za dveřmi a bez vojina-aspiranta s číslem R-1691 to rozhodně nepůjde...

NEJVĚTŠÍ ANTISEMITA

Bylo mi jasné, že mi Eisenhower s Montgomeryem stojí v cestě – ti anglosaští antisemité, jakkoli vlídně se tvářili v různých jednáních s představiteli amerického židovstva. Nedosahovali ovšem ve své nechuti proti všemu, co zavánělo židovinou, ke kotníkům generálu Ingrovi, který kolem sebe trpěl představitelem semitské rasy jen tam, kde nebylo jiného východiska. Byl zde například naivní estét František Langer, uctíváný celým světem jako velký spisovatel, v československé armádě se ovšem dočkal pouze kopance do penze, když mu předtím uštědřili generálskou hodnost. Mohu dosvědčit, že jeho šlechtěné srdce tlouklo za Československo i tehdy, kdy se mu děla bolestná křivda. Jeho intelekt převyšoval Ingrovu duševní úroveň v míře mrakodrapu vedle moravské boudy, avšak pro vrchního velitele branné moci mělo Ingrovo slovo rozhodující sílu. Setkal jsem se s Františkem Langrem na Štefánikově mostě v Praze roku 1946. Nosil stále uniformu, byl posmutnělý a jeho oči byly v minulosti. Možná vzpomínal na páteční večery s Masarykem a Čapkem, možná se žral poznáním, že si spletl cestu. Nestěžoval si... Zemřel téměř dvacet let poté, roku 1965, ve vlasti, kterou miloval, zapomenutý a jeho památka bledla i tam, kde věděli o jeho vnitřní kráse a velikosti jeho díla.

Generál Klapálek píše ve své knize, že ho v Londýně znepokojovala skutečnost, jak antisemitismus vystrkuje růžky. O tom, že měl znamenitý důvod k znepokojení, není pochyby. Mýlil se pouze v jednom:

Nebyly to růžky, byly to docela pořádné býčí rohy. A co bylo nejhorší; ani Ingr, ani jeho nejvyšší představený, nikdo z jeho okolí, se za to nestyděl. Bodejť by se styděli. Vždyť Edvard Beneš prezidentským výnosem zakázal Židům hlásit se k židovské národnosti.

Moje londýnské dobrodružství mělo i svou příjemnou stránku. Sešel jsem se s lidmi, staršími a spřátelenými, z doby, kdy ještě republika byla útočištěm emigrantů třetí říše. Nutno přiznat, že v Anglii žili lidé nesporně velkého formátu, kteří vegetovali pod úrovní naší emigrantské elity. Za svých návštěv v Londýně jsem se setkal také s různými nadějnými muži, tehdy vládními úředníky podřadné kategorie. Později zaujali místa v pracovnách ministerských, většinou s tituly náměstků ministra. Byli pak v padesátých letech stejně nadějnými kandidáty pro šibenici. Snad nejzajímavější z celé té chorobně ctižádnostivé společnosti byl Evžen Löbl, předválečný bolševik, syn nikoli proletářského majitele solného monopolu z milosti Františka Josefa. (Otec Löbl byl holičský rodák a v podstatě dost úspěšný ředitel pojišťovací společnosti Assicurazione Generali.) V Londýně se převlékl do slušivého ustrojení britského byznysmena, stal se manažerem Czechoslovak-British Friendship Clubu, kde hostil emigrantskou smetánku lahůdkami pro obyčejného člověka nedosažitelnými. Vyžrál na všechny úklady, kterým je člověk politický vystaven. Hrál poněkud temnou roli v procesu s protistátním centrem Rudolfa Slánského, odměnou nešel viset a musel se spokojit s pětadvaceti lety káznice. Po několika letech byl vypuštěn z vězení a dokonce rehabilitován. Po několik let dělal ředitele Státní banky v Bratislavě, za Dubčekova jara se neprozíravě exponoval a s pomocí přítele Husáka se po ruské okupaci usadil ve Spojených státech. A nutno říct, že to nebyla pouhá emigrace jako kdysi v Londýně. Stal se profesorem na kterési univerzitě a podpředsedou exilové česko-slovenské organizace, v jejímž čele stál Jožo Kirschbaum, bývalý velitel akademické Hlinkovy gardy, generální tajemník Hlinkovy lidové strany, vyslanec „Slovenského štátu“ ve Švýcarsku a židožrout nejtvrďšího ražení.

Náš pro tuto příležitost krácený úryvek ze vzpomínkové prózy Můj přítel Monty a ti druzí (Sefer, 2006) je ukázkou osobního pohledu na problematiku, jíž se věnujeme v rozhovoru a v recenzi na této straně. Chtěli jsme tak ještě připomenout nedávné úmrtí autora knihy, česko-izraelského lékaře H. J. Taubera (viz Rch 2/2008).

OSMNÁCT VZPOMÍNEK NA VÁLKU

Na začátku byla jedna velká lež. A komunistický režim ji vtlačoval do hlavy generacím v Česku a na Slovensku tak dlouho, že ještě dnes ani mnozí zdejší historici novodobých dějin nedovedou přesně říci, kolik z celkového počtu válečných obětí Československa byli Židé, kteří zahynuli v šoa. Podobnou mlhu udržoval režim i nad účastí československých Židů v domácím odboji a v bojích proti mocnostem Osy. Nikdo se neměl dozvědět, že bojovali a umírali na bojištích druhé světové války, v nejrůznějších vojenských uskupeních, kde – v některých dobách – tvořili většinu mužstva. Po r. 1948 byli jako ostatní zahraniční vojáci, především ti ze Západu, vystaveni často pronásledování.

Každý totalitní režim má učené pomocníky. Bez nich by nešlo tak dlouho lhat. Jsou jich mraky, je to přesila, ale k prolomení lži někdy stačí pár hlasů, někdy i jeden člověk, který má odvahu, trpělivost a najde dost síly. Pokud jde o historickou reflexi židovské účasti v bojích československé exilové armády, byl takovým člověkem bezesporu historik Erich Kulka (pův. jm. Schön, 1911 Vsetín–1995 Jeruzalém). Židovským odbojem se začal zabývat hned po své emigraci v r. 1968. Do exilu odcházel už jako známý historik šoa, autor a spoluautor významných historických knih, z nichž je asi nejznámější

Továrna na smrt (spolu s O. Krausem), která vyšla už v r. 1946 a dočkala se řady vydání. Výsledkem jeho mnohaleté výzkumné práce v obtížných podmínkách (čs. archivy mu zůstaly uzavřeny) jsou dvě základní knihy k danému tématu: *Židé v československé Svobodově armádě* (1977 hebrejsky, česky poprvé 1979 u Škvoreckých v Torontu) a *Židé v československém vojsku na Západě* (Praha 1992). V těchto publikacích jsou poprvé zaznamenány formy a místa válečných angažmá židovských emigrantů, především na Středním východě, na východní frontě, ve Velké Británii a ve Francii po invazi, jsou tu shrnuty údaje o počtu vojáků a důstojníků židovského původu, cenný a objevný moment představují svědectví o antisemitských projevech v čs. zahraniční armádě, především mezi poddůstojníky a důstojníky. E. Kulka tak významně pomohl „zaplnovat až ostudně zející bílá

místa v našich novodobých dějinách“, jak konstatoval Václav Havel. Nositeli hlavních věcných i emotivních sdělení jeho knih jsou výpovědi pamětníků. Tato metoda nebyla běžná: principy orální historie se v tomto okruhu teprve začaly prosazovat, C. Lanzmann teprve připravoval svůj film *Šoa*, S. Spielberg ještě dávno nezačal se svým sběrem vzpomínek.

PŘÍBĚHY

Na vzpomínkách československých židovských vojáků a odbojářů je založena také publikace, která nedávno vyšla v Praze pod názvem *Bojovali na všech frontách* a obsahuje záznam vzpomínek (popř. rozhovory) osmnácti židovských odbojářů, vojáků a vojaček z českých zemí. Je to uhrančivé čtení. Od každého z pamětníků, známých i zcela neznámých, se čtenář totiž dočká autentického, dramatického, občas drsného příběhu, kterému může věřit, protože je to vždy příběh vyprávěný prostě, bez velkých slov a emocí. Vypravěči mají společný cíl (útek z protektorátu, touhu bojovat proti nacistům), peripetie jejich životů i jejich osud se však samozřejmě liší. Člověka napadne, že podobných příběhů jsou desítky a desítky, a pokud se nezachytí, zmizí se svými majiteli. To ale není problém této publikace. Její příběhy jsou zvoleny tak, aby se doplňovaly

a naznačily nejrůznější podoby běhu života těch židovských běženců z českých zemí, popř. domácích odbojářů, kteří se rozhodli vzít do ruky zbraň. Jediné, co mi na publikaci skutečně vadí, je humpolácká grafická úprava, nekvalitní reprodukce, ta kniha vypadá jako nějaká nevalná brožura. Je to škoda, ale jde samozřejmě hlavně o to, aby ji někdo četl. To se snad děje, tak např. (podle zprávy ČTK, 7. 2.) režisérka Olga

Sommerová natáčí dokumentární film o židovských odbojářkách a ženách, které za války prošly koncentračními tábory.

TOMÁŠ PĚKNÝ

(*Bojovali na všech frontách*. Vzpomínky židovských vojáků a odbojářů z druhé světové války. Vydalo OS MAGEN v Praze 2007. Redakce L. Friedlaenderová, E. Grafová, A. Štefanová. 175 str., cena neuvedena.)

VZPLANUTÍ V OLOMOUCI

Expresionistické tendence ve střední Evropě 1903–1936

Pokud se mluví nebo píše o občas konfliktním, ale v podstatě vždy přinejmenším v konkurenčním smyslu podnětném

(i antikvariát) v Betlémské ulici na Starém Městě v Praze jmenují, patří od svého založení před patnácti lety k podnikům, které mají svou tvář i osobitost. O tom svědčí desítky výstav, mapujících tvorbu českých nekonformních výtvarníků z šedesátých let či autorů zapomenutých nebo opomíjených oficiální kunsthistorií. Není bez zajímavosti, že řadu z nejlepších grafických listů a monotypů na nedávné výstavě Vladimíra Boudníka v Čechách i v zahraničí zapůjčil právě Jan Placák.

Joseph Budko: *Bez názvu. Suchá Jehla, 1931.*

soužití Němců, Čechů a Židů v Čechách a ve střední Evropě, které po staletích tak nenávratně skončilo druhou světovou válkou, mluví a píše se především o literatuře. Tedy tam, kde se jedná o konsekvence kulturní. Současná výstava *Vzplanutí – Expresionistické tendence ve střední Evropě 1903–1936*, která do 23. března probíhá v Muzeu moderního umění v Olomouci, nám jedinečným způsobem ukazuje, že to neplatí zdaleka jen pro literaturu. Přes čtyři stovky vystavených grafik a prací na papíře od 153 autorů, kteří v prvních třech desetiletích minulého století žili a pracovali ve středoevropském prostoru a převážně patřili k tzv. „druhé generaci“ expresionistů, jsou toho přesvědčivým důkazem. I když ještě v tomto období jazykové bariéry nehrály takovou roli jako v druhé polovině 20. století, umožňovala univerzální řeč linií, barev a tvarů konfrontaci i vzájemné ovlivňování v míře, která byla – snad kromě hudby – jiným disciplínám nedostupná.

Vystavený soubor děl německých, ruských a českých umělců, kteří z expresionismu vycházeli a ani v dalším vývoji ho zcela neopustili, shromáždil během uplynulých třiceti let pražský antikvář Jan Placák. Ztichlá klika, jak se jeho galerie

opomíjení a zapomenutí, protože jejich východiska, výtvarná a zejména společenská, nebylo možné zcela ztotožnit s interpretací německého a středoevropského expresionismu jako levicového politického programu. A právě jako revoluční sociální umění byl expresionismus v letech po druhé světové válce chápán a vykládán.

Expresionisté „druhé generace“ věnovali sociálním a společenským problémům velkou pozornost, málokdy se však zcela podrobili ideologickým kritériím, která radikální levice hlásala a snažila se prakticky uplatňovat. Někteří měli současně blízko ke křesťanství či mysticismu a často pracovali s náboženskými motivy. Vnímali a ve své tvorbě reflektovali znepokojující signály ohlašující konec „starých časů“, které definitivně smetla první světová válka. Znepokojující otázky, kterým válečné hrůzy dodaly novou artikulaci, nacházíme jak v námětech samých, tak i ve výtvarném projevu zastoupených autorů.

Důvody, proč dílo mnoha expresionistů „druhé generace“ bylo opomíjeno a přehlíženo, jsou dva: jednak práce většiny z nich byly nacisty označeny za „zvrhlé umění“ a zničeny či odstraněny z galerií, jednak nikdy zcela neopustili expresionistická východiska ani témata. Podobně jako se lidé

na čas úspěšně pokoušeli zapomenout na první světovou válku a vše, co s ní souviselo, zapomněli po druhé válce na expresionismus a expresionisty, popřípadě jejich umění přehlíželi. Ale základní téma, kterým se její příslušníci zabývali, téma tragického rozměru lidského údělu, bylo pouze na čas potlačeno a v jiných souvislostech se znovu objevuje na konci století dvacátého. Spolu s tím se pozornosti opět dostává expresionismu a expresionistům, a to i těm méně známým.

Sbírka Galerie Ztichlá klika vystavená v Olomouci je ojedinělou příležitostí předsvědčit se, jak odpovídající výtvarné prostředky našli expresionističtí výtvarníci pro to, co se snažili vyslovit a zachytit. Nejedná se přitom o nějaký stereotyp, škála a originalita výrazu jednotlivých autorů je udivující. Spíš je možné mluvit o jakési spřízněnosti ve vnímání a v pohledu, která propůjčuje i tematicky a výtvarně různým dílům příbuznost a souvislost.

EXPRESIONISTICKÁ STARÁ ŘÍŠE

Část vystavených exponátů pochází z pozůstalosti Josefa Floriana ze Staré Říše, vydavatele edic *Nova et vetera* a *Archy*, ve kterých publikoval články o evropských expresionistech. Také v knihách jím vydávané edice *Dobré dílo* se často objevovaly ilustrace českých i evropských expresionistů. S řadou z nich (Willy Wessel, Albert Schamoni, Josef Horn,

Otto Lange: *Dáma v zeleném, 1916.*

Otto Coester, Josef Čapek, Bohuslav Reynek, Vlastislav Hofman, Josef Váchal a další) se stýkal osobně a ve spolupráci s nimi vznikala některá zásadní díla české knižní grafiky. Josef Florian byl při výběru autorů výtvarných doprovodů stejně nezávislý a jasnozřivý jako při vy-

hledávání textů a jejich autorů. Svědčí o tom i skutečnost, že už v r. 1924 začal připravovat vydání českého překladu Kafkovy *Proměny*. Výtvarný doprovod svěřil nejdříve Willymu Wesselovi, nakonec ale kniha vyšla v r. 1929 s ilustracemi Otty Coestera. Během svého života shromáždil Florian velké množství grafických listů a kreseb, které jedinečně dokumentovaly evropský expresionismus a jeho vývoj. Je velká škoda, že tato kolekce byla po roce 1989 rozprodána a že nemáme k dispozici ani její soupis. O to cennější je, že se Janu Placákovi podařilo alespoň její menší část uchovat jako celek a prostřednictvím Muzea moderního umění v Olomouci zajistit její integritu i pro budoucnost.

V. Tischler: *Portrét*, 1920.

Na závěr podotkneme, že řada autorů vystavené sbírky je židovského původu. Vedle už zmíněných Otty Gutfreunda a Alfreda Justitze sem patří v Karlových Varech narozený Egon Adler (1892–1963), Joseph Budko (1888–1940), pražský rodák Friedrich Feigl (1884–1965), Michel Finngesten (1884–1943), Lyonel Feininger (1871–1956), Robert Genin (1884–1943), Emil A. Longen (1885–1936), v Terezíně zahynulý Richard Pollak-Karlin (1897–1945), Hugo Steiner-Prag (1880–1945), Jakob Steinhardt (1887–1968), Heinrich Tischler, který zahynul v Buchenwaldu (1892–1938), a Victor Tischler (1890–1951). Někteří z nich se podařilo emigrovat a pokračovali ve svém díle v Anglii (Feigl), Izraeli (Budko, Steinhardt), v USA (Adler, Steiner) či ve Francii (V. Tischler).

K výstavě byl vydán skvěle vytištěný a vypravený katalog s medailony všech vystavených umělců, které připravil Jan Placák. Od každého autora je v katalogu jedna celostránková reprodukce. Autorkou obsažného úvodního textu je historička umění Marie Rakušanová, která je spolu s Janem Placákem autorkou výstavy.

JIRÍ DANÍČEK

Výstava Vzplanutí – Expresionistické tendence ve střední Evropě 1903–1936, Sběrka Galerie Zichlův klíka v Praze potrvá v Muzeu moderního umění v Olomouci (Denisova 47) do 23. března. Otevřeno je denně kromě pondělí 10–18 hodin, vstupné 50–25 Kč, každou středu a neděli vstup volný. Cena katalogu je 500 Kč.

PRIVILEGOVANÝ OTROK

Letošní rok přináší dvě jubilea fyzika Lva Landaua

Lev Landau se narodil 22. ledna 1908 v Baku. Otec byl hlavním inženýrem společnosti na těžbu ropy patřící Nobelově společnosti, matka porodní asistentkou. Už jako dítě mimořádně vynikal v matematice a fyzice. Maturoval ve třinácti, univerzitu v Leninogradě, kde ještě jako student zavádí do rodící se kvantové mechaniky významný zjednodušující pojem (tzv. matici hustoty), dokončil v devatenácti. Rok nato odjel na studijní turné po Evropě – mj. k Einsteinovi, ale především k Nielsu Bohrovi, jehož kodaňský ústav byl v té době Mekkou teoretické fyziky.

MALÉRY A NOBELOVA CENA

Landauovy „zahraniční“ práce z magnetismu atomů a relativistické kvantové mechaniky mu získaly světovou slávu. Doma však měl potíže. Poté, co byl v Leningradě propuštěn ze zaměstnání (prohlásil, že práce jeho šéfa odporuje moderní fyzice), odchází roku 1932 na Fyzikálně-technický ústav do Charkova. Zde publikuje práce z teorie fázových přechodů, které dodnes tvoří pilíř termodynamiky a fyziky pevných látek. Ale znovu narazí. Právě důvody vyhazovu známe až dnes ze zprávy tajné policie z července 1937, v níž se hovoří o Landauovi jako o trockistovi a vůdci kontrarevoluční skupiny. Zachránil ho Pjotr Kapica, ředitel Ústavu fyzikálních problémů v Moskvě, kde pak Landau pracoval jako vedoucí teoretického oddělení do konce života. I zde projevil mimořádnou všestrannost a důslednou aplikaci kvantové mechaniky postupně podstatně obohatil fyziku atomových jader a kosmického záření. Rok 1937 byl pro něj významný i v osobním životě: oženil se. Jeho žena mu byla hluboce oddána a trpělivě snášela jeho milostné avantýry; roku 1946 se jim narodil syn Igor (později fyzik jako jeho otec).

Landau byl zpočátku naivním komunistou, který i na Západě vynášel přednosti sovětského systému. Po nástupu „velkého teroru“ svůj názor změnil. Roku 1938 dokonce sepsal protistalinský leták a někdo ho udal. Byl uvězněn za špionáž, což v době brutálního stalinismu znamenalo boj o holý život. Ve vězení strávil rok a jen díky mimořádné osobní statečnosti Kapicově byl propuštěn. Ve stejné době Kapica objevil supratekutost kapalného helia a Landau pak dokázal, že silně ochlazené helium se stává novou formou hmoty – kvantovou kapalinou se zvláštními vlastnostmi (včetně supravodivosti). Za to dostal roku 1962 Nobelovu cenu.

V období studené války se Landau musel věnovat i problémům jaderných a termojaderných zbraní. Nesnášel to. „Jsem degradován na úroveň vědeckého otroka a tím je dáno vše ostatní... Náš systém, jak ho znám od roku 1937, je zcela určitě fašistický... Naši jsou fašisti od hlavy k patě. Mohou se stát více či méně liberálními, ale mají fašistické názory. Za nádhery ale pokládám, že tento jezuitský mýtus spěje k záhubě... Je naprosto jasné, že prvním fašistou byl Lenin.“ (Ze záznamů tajné policie.) To by bohatě stačilo na Sibiř. Režim však potřeboval mozek „posledního univerzálního fyzika“, a tak ho minula i vlna represí proti intelektuálům a umělcům Židovského původu v posledních letech Stalinovy éry. Slavný vědec byl pečlivě špehován, ale občas ho dokonce vyznamenali: tak např. v r. 1962 dostal Leninovu cenu, jako truce cenu vůči Nobelově z téhož roku.

Uprostřed největší slávy přišel 7. leden 1962. Landauovo auto řízené profesionálním řidičem se čelně srazilo s protijedoucím nákladákem. Šest týdnů ležel v kómatu, k jeho záchraně se do Moskvy slétlo lékařské koncilium z celého světa (včetně neurochirurga

Zdeňka Kunc), mezinárodní linky zdržovaly odlety, jen aby odborníci i lékaři dorazili co nejdříve. Landau jako jediný z pasažérů auta přežil, ale... Zranění hlavy a šest klinických smrtí „zlobotomovalo“ miliardy jedinečných neuronových spojení v jeho mozku. Jeho intelekt zmizel, stejně jako kousavý humor, vášeň pro ženy, klukovské vtípky.

Krátce po svých šedesátinách (1. 4. 1968) zemřel. „Neprožil jsem špatný život. Vždycky se mi všechno podařilo,“ byla jeho poslední slova. Zůstalo po něm dílo, které svou hloubkou i šíří záběru asi nemá v teoretické fyzice 20. století obdoby.

FRANTIŠEK HOUDEK

POLÁČEK V RYCHNOVĚ POŠESTÉ

Nedávne vydání sborníku z poláčekovského symposia, které se uskutečnilo v Rychnově nad Kněžnou v květnu loňského roku, je už samo o sobě událostí. Jde již o šestý soubor příspěvků pronesených na setkáních pamětníků, literárních kritiků, historiků a dalších odborníků, které spojuje zájem o život a dílo českého a židovského prozaika a novináře a pozoruhodná atmosféra jeho rodného města. Všichni jsou navíc vystaveni magnetismu organizátora symposií a slavností dr. Jana Tydlitáta z městského úřadu, který jako by pokaždé sám vystoupil z nějaké Poláčekovy prózy; laskavému zraku svého milovaného autora by mohl připadat jako vysoce kvalitní ovčák, který shání své autory a jejich texty do rychnovské ohrady. (Přirozeně, že není na vše sám, má k ruce mj. odborné editory; vzpomeňme tu alespoň na literárního vědce Jana Lopatku, který již bohužel zemřel, editora prvního sborníku z r. 1992, nazvaného stylově *Ptáci vítají jitro zpěvem, poddůstojníci řvaním...*) Na symposiích a pak ve sbornících se setkávají příspěvky nejrůznějších žánrů od vzpomínek pamětníků (také spisovatelovy dcery a vnuka) po vysoce odborné texty autorů renomovaných (Malevič, Hausenblas aj.) i zatím méně známých, kteří přicházejí většinou z českých a moravských vysokých škol; občas ale do Rychnova zabloudí i autoři ze zahraničí.

Šest velkých symposií, šest obsáhlých sborníků, na 200 příspěvků, více než 1200 stran, to už je kulturní instituce svého druhu – zkuste si vzpomenout, kterému jinému českému spisovateli se za posledních 20 let dostalo takové pozornosti (a to pomíjíme souborné vydání Poláčkova díla v Nakladatelství Franze Kafky, které čítá dvacet svazků). Sám autor by se tomu jistě upřímně divil, měl by ještě v paměti, s jakou neochotou oficiální kritika přijímala jeho dílo do chrámu „vysoké“ literatury. Natož aby si pomyslel, že by mohl být někdy považován za jednu z klíčových postav meziválečné české prózy, schopnou udržet po léta zájem desítek odborníků. Pozornost rychnovských symposií se ovšem brzy ze sebezáchovných důvodů musela zaměřit dál než jen na osobu a dílo Karla Poláčka, jak tomu bylo v prvním ročníku, a třebaže i nadále zůstá-

vá ve středu zájmu, rámcové téma symposií se rozšířilo: *O K. P. a o jiných* (1995), *Lidové noviny a K. P.* (1998), *Pátečníci a K. P.* (2001) apod. Loňské širší téma znělo *Karel Poláček a obraz první světové války v české literatuře*.

ZATÍM POSLEDNÍ

Zatím poslední rychnovský sborník, do něhož přispělo 27 autorů, je rozdělen do tří oddílů. V prvním jsou zařazeny příspěvky věnované Poláčkovi a jeho románovému cyklu o okresním městě, hlavně válečnému *Podzemní město*. V dalších dílech jsou soustředěny příspěvky pojednávající o reflexi první světové války u dalších českých spisovatelů: tak tu jsou ve větší či menší míře připomenuti autoři generace České moderny (Šalda, Machar, Šlejhar), anarchisté (Šrámek, Toman), katolíci (Durych), autoři próz o čs. legiích (Langer, Medek, Kopta), autoři skupiny Devětsil (Vančura, Karel Konrád) a také dva autoři mladší (Šotola, Körner).

Příspěvky ve sborníku jsou žánrově různorodé a jejich vypovídací hodnota je různá, tak jak to daly erudice, nadání a schopnosti autorů, volba tématu a úhel pohledu. Občas se čtenář dočká překvapení, například když se autorovi odborná mluva utrhne ze řetězu: „Vypravěč je heterodiegetický, na extradiegetické rovině. Důležitá je fokalizace – v našem případě se jedná o tzv. nulovou fokalizaci...“ (str. 36). Škoda, že se toho nedožil K. Poláček se svým odporem k jakéholi podobě fráze. Celkově ale myslím hodnota textů nikde neklesá pod průměr, velmi cenné je, jako u všech rychnovských sborníků, hlavní téma, které umožňuje vést paralely a zabývat se i náměty a osobnostmi zdánlivě okrajovými. Čtenářsky vděčný a potřebný je encyklopedicky pojatý text J. Poláčka nazvaný *Reflexe první světové války v české próze*, který připomíná desítky i pozapomenutých jmen a textů (málokdo např. ví, že prvním ohlasem války v české próze byly povídky Richarda Weinera *Litice* z r. 1916) a upozorňuje, jak velkým tématem pro českou literaturu první světová válka byla. (Sborník je možno objednat na adrese Kultura Rychnov n. K., s. r. o., Panská 79, 516 01, Rychnov nad Kněžnou.)

VÍDEŇ: BÍLÉ MĚSTO TEL AVIV

Vídeňské centrum architektury Az W připravilo v jubilejním roce Státu Izrael unikátní výstavu s názvem *Bílé město Tel Aviv a jeho moderní vývoj* („The White City of Tel Aviv, Tel-Aviv's Modern Movement“). Putovní výstava, která představuje izraelskou metropoli ve světě již od roku 2004, vznikla v Tel Avivu a ukazuje jeho architektonický rozvoj od jeho vzniku v roce 1909 do současnosti.

Přímořská metropole byla postavena v moderním stylu, který se inspiroval Bauhausem a funkcionalismem. V roce 1925 dostal skotský architekt Paul Geddes zajímavý úkol: vytvořit městský plán tehdy ještě malé osady. Geddesův projekt představovala přísně hierarchická síť ulic, náměstí a domovních bloků. V průběhu realizace musel být plán pozměňován: důvodem byl příliv velkých přistěhovaleckých vln z Evropy v letech 1930–1935 (počet obyvatel tehdy vzrostl z 50 000 na 120 000 lidí). I přesto je původní projekt na mnoha místech dodnes jasně k rozpoznání. Architektům byly inspirací osobnosti jako Le Corbusier, Mies van der Rohe, Walter Gropius či Erich Mendelsohn. Tel Aviv se tak stal experimentálním prostorem pro moderní architekturu. Tvůrci přitom respektovali místní klimatické podmínky: u staveb tohoto období chybějí například velké prosklené plochy, neboť jen tak bylo možné zabezpečit kvalitní izolaci. Typickým znakem jsou rozmanité typy balkonů. Tel Aviv je jediné místo na světě, jehož centrum bylo projektováno a postaveno zcela ve stylu moderní architektury. Jediněčný soubor více než 4000 bílých staveb byl v posledních letech zrekonstruován a městské centrum bylo zapsáno do seznamu světového kulturního dědictví.

Vznik a podobu Bílého města lze na výstavě sledovat na mapách, plánech, modelech a historických i současných fotografiích. Výběr dobových filmů živě přibližuje město mezi lety 1920 a 1958. Expozice nabízí i prezentační video pro UNESCO a informace o aktuálním projektu zabývajícím se konzervací staveb. Prezentováno je i bezmála 100 životopisů architektů, kteří v Tel Avivu působili, a 3D animace jedenácti ukázkových staveb.

Vídeňskou výstavu hostí zdejší centrum architektury v muzejní čtvrti Museums-Quartier (Architekturzentrum Wien – Alte Halle, Museumsplatz 1, 1070 Wien) a potrvá do 19. května 2008. Více informací na stránkách Vídeňského centra architektury Az W – www.azw.at.

Obálka 7. vydání Poláčkova prózy.

EXILOVÁ VLÁDA A ŽIDÉ

(dokončení ze str. 7)

Hubert Ripka, proč ne Jan Masaryk? A odvolává se na rozhovor s ním, ve kterém mu Masaryk řekl, že on jako ministr zahraničí by takto mluvit nemohl. Z toho plyne, že tak vysoce postavený muž vlády nemohl do jisté doby mluvit v rozhlase na podporu Židů – národnostní menšiny, že jeho úkolem bylo podporovat Čechy, mluvit o českém utrpení.

Jaký byl vůbec vztah Beneše k Židům?

Myslím, že Benešův vztah k Židům, který se opravdu netroufám nějak hodnotit, byl ovlivněný jeho celkovým přístupem k menšinám. Beneš bral Mnichov jako osobní politickou prohru. Reagoval tím, že se rozhodl, že po válce bude republika bez menšin, že to bude maximálně homogenní národnostní celek. Prosadil odsun Němců – a teď nastala otázka, co se sionisty? Můj soukromý názor je, že právě kvůli tomu podporoval myšlenku Státu Izrael: počítal s tím, že sionističtí Židé by měli kam odejít a on by jim nemusel garantovat menšinová práva.

Ostatně už v roce 1940 řekl, že pro Židy v poválečném Československu budou jen dvě možnosti: buď asimilace, nebo emigrace. Chápal to zřejmě v národnostním měřítku, nikoli v náboženském nebo kulturním, ale jeho představa byla jasná: sionističtí Židé budou muset odejít – nejlépe právě do Izraele. V roce 1944 prohlásil Hubert Ripka, že „menšinová práva v republice pro Židy nebudou“. Tečka. V případě, že by tato práva měli Židé, museli by je mít i Němci a Maďaři, vznikl by precedens, který si exilová vláda rozhodně nepřála.

Vystoupil proti této představě třeba Jan Masaryk?

Jan Masaryk také podporoval myšlenku sionismu. Je jisté, že za války docházel na akce, při nichž se demonstrovala solidarita s evropskými Židy (a z nichž se Beneš po-

každé omluvil pro pracovní vytížení), že když byl požádán, aby poslal návrh britskému velvyslanci ohledně pomoci Židům, učinil tak. Je známá i jeho poválečná podpora emigrace polských Židů přes naše území. Ale myslím si, že Jan Masaryk by nikdy nešel v ničem proti Benešovu názoru, nikdy by se s ním nepustil do konfliktu.

Jak byste srovnal vztah různých exilových vlád – i vlád západních okupovaných zemí – k Židům? Byly některé z nich aktivnější?

Tak například polská exilová vláda. Poláci byli na Západě vnímáni jako antisemité

Československá exilová vláda po reorganizaci 13. listopadu 1942. Zleva: Ján Bečko, Jaroslav Stránský, Ján Lichner, Ladislav Feierabend, Juraj Slávik, Hubert Ripka, František Němec, Rudolf Viest, Sergej Ingr, Jan Masaryk, v popředí Edvard Beneš a Jan Šrámek. Foto archiv.

a v tom úplně zaniká fakt, že paradoxně polská exilová vláda udělala za války pro své Židy zdaleka nejvíce. I když to podle názorů některých historiků, zejména Davida Engela, dělala proto, že tolik věřila v moc světových židovských organizací a jejich vlivu na Ameriku, že tak chtěla zlepšit vlastní postavení a získat Ameriku pro podporu Polska ve sporu se Sovětským svazem.

Hodnotit další vlády je velmi složité. Jugoslávská vláda byla po celou dobu války v podstatě v rozkladu a musela řešit spíše vnitřní problémy. Nizozemská vláda poměrně často vysílala rozhlasem informace o tom, co se s Židy na východě dělo. Dočteme se o tom i v deníku Anny Frankové. Z hlediska celkové politiky západních exilových vlád je pro historiky problém v tom, že se tímto tématem prozatím téměř nikdo nezabýval. Dle zpřístupně-

ných zdrojů můžeme konstatovat, že zřejmě nebyly schopny plně pochopit rozměr holocaustu. Například Holanďané se chystali na repatriaci kolem 70 tisíc Židů deportovaných na východ. Nakonec se jich vrátilo kolem šesti tisíc. To mluví samo za sebe.

Bylo by tedy možné shrnout vztah českého exilového vedení k židovské otázce v době holocaustu? Mohlo ve své tehdejší situaci a při svých možnostech udělat více?

Benešovo vedení učinilo mnoho zákroků na pomoc Židům. Vše ale záleželo na splnění dvou podmínek: za prvé nesměly tyto zásahy narušit jiné politické priority a cíle vlády, jako například vztahy s dalšími Spojenci, její pověst, prestiž, ale i její obraz v očích domácího odboje. Za druhé

pak bylo vše závislé na intervencích a zákrocích židovských představitelů, Frischera, ale i dalších zástupců československých i britských židovských organizací. Oni vládu navštěvovali a prosazovali tyto zákroky na pomoc Židům. Vláda častokrát vyhověla a kontaktovala hlavní mocnosti, které byly jako jediné schopny něčeho dosáhnout. V mnoha případech ale zasáhnout odmítla. Vláda

v tomto směru tedy rozhodně nebyla aktivistická.

Na druhou stranu bych nepoužil slov jako ignorance či nezájem. Mým soukromým, nevědeckým názorem z pohledu více než šedesáti let po těchto událostech je, že vláda mohla udělat více, že byla přespříliš úzkostlivá a obávala se reakcí doma a v zahraničí.

Jaké byly poválečné osudy Arnošta Frischera?

Frischer se po válce vrátil s vládou a parlamentem do Československa. Podílel se zde na obnově židovských komunit, především v Praze. I zde vykonal mnoho záslužné činnosti, která by měla být detailněji popsána. Po únoru 1948 emigroval na Západ a žil v Londýně. Zde v srpnu 1954 v sedmašedesáti letech umírá.

ALICE MARXOVÁ

PŘÍHODA S BERNARDÝNEM ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Pod titulkem „Nikdy jsem nevěřil, že tajnou tiskárnu přežiju“ publikovala Mladá fronta Dnes (23. 2.) rozhovor s Adolfem Burgerem (90). Filmový přepis jeho knihy z Osvětími *Dávlova dílna* získal letos amerického Oscara. Na konci války mu hlinkovci poslali matku do koncentráku. „Zastřelil bych je, znal jsem je ze školy, ale pak jsem si řekl: seděl jsi tři roky, pak budeš sedět deset... Odjel jsem a od té doby žiju v Praze. Ale necítím se ani jako Čech, ani jako Slovák, ani jako Žid. Je mi devadesát, žiju a nic mi nechybí.“ ■ Pod titulkem „Katolíci se už nebudou modlit za konverzi židů“ zpravují čtenáře Hospodářské noviny (6. 2.) o nové verzi katolické velkopáteční modlitby, která v židovském světě vzbudila odpor. „Je to méně útočné, stále ale v rozporu se změnami, které přinesl papež Jan Pavel II., tvrdí A. Foxman z Ligy proti hanobení. Za kosmetické označil změny i hlavní římský rabín Riccardo Segni.“ ■ „Když vidím na zašlých fotkách tu krásnou architekturu staré židovské synagogy a porovnám ji s novým monstrózním hotelovým komplexem na jejím místě, je nad slunce jasné, že naši předchůdci měli mnohem větší cit pro krásu lázeňského města,“ píše Karlovarský deník (8. 2.) v článku o synagoze zničené nacisty r. 1938. ■ Rabín Tomáš Kučera se stal prvním duchovním liberecké židovské obce po 70 letech. Původní profesí „vědec v oblasti výzkumu cukrovky“ se ale podle MfD (28. 1.) „vědy nevzdá“. ■ Pardubický

deník (28. 1.) mj. referuje o transportu Ct z 23. ledna 1943. Bylo do něj zařazeno na 170 českých Židů z pardubického okresu, mezi nimi představitelé tamní židovské inteligence. „Je až údivné čist dlouhé seznamy českých lidí z Pardubicka, kteří po příjezdu do Osvětími II-Březinky skončili –

v průběhu jednoho či dvou týdnů – v plynových komorách.“ ■ Radio Praha ČRo 7 (27. 1.) referovalo o pražském setkání asi sedmi desítek „československých Židů, kteří se postavili před více než 60 lety na odpor nacismu a fašismu“, při představení sborníku o židovském odboji. ■ Setkání předních nacistů na téma „konečné řešení“ připomněla inscenace ústeckého činoherního studia *Konference ve Wannsee*. Rekonstrukci připravilo Činoherní studio k 65. výročí této události. (Děčinský deník, 28. 1.) ■ HN (28. 1.) přinesly obsáhlý text o R. Vrbovi a A. Wetzlerovi, „dvou slovenských Židech, díky nimž se svět v roce 1944 dozvěděl, co se děje v Osvětími“. ■ Na otázku MfD (4. 2.) „Když vyslovíte jméno Osvětím, co se vám okamžitě vybaví?“ odpověděla Marta Kottová, která byla uvězněna nacisty ve 12 letech: „Strach, hrůza a příšernej hlad.“ ■ Brněnský deník (28. 1.) připomněl zkázu většiny brněnských Židů za nacismu a emigraci těch zbylých po válce. ■ Starostka a místostarostka Vsetína položily kytici u památníku na Rybníčkách. Ten připomíná synagogu, vypálenou německou armádou, a deportaci Židů do vyhlazovacích táborů. „Tyto události jsou dnes často znevažovány. I z toho důvodu je třeba si připomínat, co se tehdy ve skutečnosti událo,“ řekla starostka pro Valašský deník (26. 1.). ■ Českokrumlovský deník (1. 2.) se rozepsal o Ignáci Spirovi (1817–1894), zakladateli papírny ve Větrní, a o historii podniku. ■ Kapitál (31. 1.) pod titulkem „Z galerie finančních magnátů v Československu“ informuje zasněženě o historii a působení české větve rodiny bankéřů a velkoobchodníků, kteří své jméno odvodili od středočeské obce Pečky. ■ Ve vzpomínce Tábořského deníku (11. 2.) na dirigenta Karla Ančerla se našlo místo i na „nejstarší Karlovu vzpomínku na dětství“, příhodu s fenou bernardýna Ledinkou, která měla ten rok 11 štěňat. „Karel nechtěl poslechnout otce a dostal výprask, po němž se záhadně ztratil. Všichni jej se strachem hledali v domě a na zahradě, ale nikde nebyl. Nakonec jej našli v psí boudě mezi štěňaty.“ ■ A2 Kulturní týdeník (20. 2.) recenzoval knihu *Praha za zrcadlem* Ivana Margolia, syna jednoho z popravených ve „Slánského procesu“. ■ Inscenaci hry *Návštěvník* v libereckém Malém divadle připomněl Liberecký deník (29. 1.). Hlavní postavou je zakladatel psychoanalýzy Sigmund Freud, děj se odehrává na jaře roku

1938 po obsazení Rakouska Hitlerem. „Freud je Žid. Pokud zůstane v Německu, hrozí mu smrt. Freud je ale optimista. Věří, že pověsti o nacistech jsou přehnané, že bude moci zůstat. Náhle se však v jeho bytě objeví podivný návštěvník. Kdo to je? Blázen uprchlý z ústavu? Zločinec? Freudův sen?“ ■ Stejně nepravděpodobné řezy,

Kresby Antonín Sládek.

kteří užil na fasádě berlínského Židovského muzea a Královského muzea v Torontu, vykládá architekt Daniel Libeskind různě: v prvním případě podle něj symbolizují místa, kde kdysi žili Židé, v druhém případě reprezentují „prvořadost participativního prostoru a veřejné choreografie“. Bývalý rektor Boston University J. Silber ho i proto ve své knize *Absurdní architektura* řadí mezi současné architektonické „šarlatány“, kteří „manipulují s klienty, aby platili jejich neobyvatelné sochy“. (LN, 23. 2.) ■ Na Ladislava Fuchse vzpomněl týdeník Vlasta (20. 2.). Cituje mj. spisovatelova životopisce, podle něhož „trpěl nedostatkem citových vztahů, jeho matka se věnovala hlavně společenským záležitostem“ a „malý Láda velmi přilnul k židovským spolužákům, s nimiž jej pojil pocit vyděšenosti. Chodil pozorovat seřaditě Židů před jejich transporty do Terezína a všiml si, že mezi nimi jsou i muži s růžovou páskou na rukávech. To byli homosexuálové. V té době si i on už velmi dobře uvědomoval svou vlastní homosexualitu a úzkost, kterou při tom pohledu zažíval, v něm zůstala.“ První Fuchsův román *Pan Theodor Mundstock* vyšel před 45 lety. ■ Média (např. Sokolovský deník 9. 2. pod titulkem „Neonacisté před synagogou mohou, Židé ne“) pravidelně referovala o právních peripetiích kolem chystaného nového pochodu neonacistů. ■ Podle ČTK (6. 2.) bude novým šéfdirigentem České filharmonie od podzimu 2009 „mezinárodně uznávaný Izraelec“ Elijah Inbal (71).

(tp)

IZRAEL: Srbský Jeruzalém

Ten problém se Izraele bezprostředně netýká, ale tamní veřejná debata na něj reaguje velmi citlivě. Jaký postoj zaujmout ke Kosovu? Nezávislost této jihosrbské provincie jednostranně vyhlásili kosovští Albánci 17. února a Západ se rozdělil v tom, zda tento fakt úředně uznat, či neuznat. Proti jsou evropské státy jako Španělsko, Rumunsko, Slovensko, Řecko a Kypr, tedy většinou takové, které se samy obávají skutečného či možného separatismu vlastních menšin. Izrael se jeho příchodu obávat nemusí, neboť v územním sporu s Araby už vězí až po uši, ale řeší ho sám. Obává se však jiné „kosovské inspirace“, právě toho, že řešení by vzal do rukou někdo třetí, kdo by vymohl nezávislost pro Palestince podle svého.

Vojenský zásah NATO na jaře 1999 nastolil v Kosovu příměří a zastavil etnickou čistku, kterou mezi tamními Albánci rozpoutal srbský režim Slobodana Miloševiče. Jenže nastolený protektorát po devíti letech vedl – přes sliby o zachování srbské celistvosti podle mezinárodního práva – k nezávislosti. Situace dvou milionů kosovských Albánců a 150 tisíc Srbů mezi nimi početně připomíná poměry na Západním břehu Jordánu mezi Palestinci usilujícími o vlastní stát a židovskými osadníky. Také v Izraeli se už obecně uznává demografický argument, který říká, že palestinská území je sice možné udržet vojensky, ale tento Velký Izrael by nezbytně měl arabskou a muslimskou většinu. Proto je i v Izraeli jasné, že podobně jako Kosované získají svůj stát též Palestinci. Jde o to, podle jakých pravidel se tak stane. Kosovo se svým jednostranným vyhlášením nezávislosti představuje výstražný příklad.

AŽ PŘIJDE ROZHODNUTÍ

Zevrubný pohled přináší v článku *Kosovo izraelskýma očima* deník *Ha'arec*. Jeho autor Adar Primor začíná zajímavou informací. Poslední noviny, kterým dal Slobodan Milošević před svým vydáním mezinárodnímu tribunálu v Haagu rozhovor, byl právě list *Ha'arec*. Ještě tehdy, v březnu 2001, vyzýval k potlačení „teroristického separatismu“ kosovských Albánců silou, aby tento jed nepřeválcoval celý Balkán. Ocenil také Ariela Šarona, jenž byl jedním z mála západních lídrů, kteří se vyslovovali proti albánskému separatismu i bombardování Srbů silami NATO.

I v dnešním Izraeli – v diplomatických a akademických kruzích – jsou podle *Ha'arec* lidé, kteří přejali Šaronovu politickou filozofii a varují před současným vývojem

v Kosovu. Jejich hlavní argumenty jsou Primorem uvedeny i korigovány takto.

Dnešní Srbsko je prý zítřejší Izrael. Izrael musí oponovat názoru, že politický a územní konflikt je možné vyřešit zvenčí, bez podpory obou stran sporu. Kdo jinak zaručí, že v budoucnu nebude i na Izrael uvaleno hotové rozhodnutí sporu s Palestinci? Teď se ta perspektiva posunuje ještě dále. Kdo Izraeli zaručí, že mezinárodní podporu nezíská i pokus izraelských Arabů – například v Galileji – odpoutat se z jeho státního svazku? Tady ovšem Primor namítá, že zatímco v Kosovu tvoří Albánci 90 % obyvatel, izraelští Arabové žijí v etnicky smíšených oblastech. Žádná mezinárodní instituce by tudíž jejich právo na separaci neuznala.

Druhý argument se týká narušení mezinárodního řádu. Izrael musí prohlásit, že neuzná nezávislost žádného celku, není-li podložena uznáním ze strany Rady bezpečnosti OSN. Právě obcházení této instituce, jak se stalo v případě nezávislosti Kosova (aby se předešlo ruskému vetu), se prý může jako bumerang obrátit proti Izraeli, který se v naléhavých případech spoléhá na veto USA. Primor tu ovšem uvádí, že OSN je obcházena kvůli své neschopnosti řešit etnické konflikty. „Mezinárodní řád“ nedovolil intervenci v Dárfúru ani užití síly proti Íránu kvůli jeho jaderným ambicím.

Další bod je spíše emoční – Kosovo coby „srbský Jeruzalém“, gravitační jádro srbské identity, víry a historie. Je-li Srbům odebrán „srbský Jeruzalém“, proč by v budoucnu nebyl Izraeli právě tak odebrán skutečný Jeruzalém, aby se stal jako Al Kuds metropolí Palestiny? Primor tu uklidňuje sekulárním charakterem kosovskoalbánské společnosti.

„Srbský Jeruzalém“ pro ni nemá zásadní význam, spíše než riziko džihádu hrozí v Kosovu šíření mafiánských praktik.

Primor to vše shrnuje následovně. Kosovská analogie izraelsko-palestinské situace příliš nefunguje. Izrael musí být součástí demokratického světa, který uznává jak právo na sebeurčení utlačované komunity, jež má za sebou utrpené násilnosti, tak její národní aspirace.

UZNAT, ČI NEUZNAT

Samotná Olmertova vláda v Jeruzalémě se k věci stavěla dosti zdrženlivě. Její hlavní argument proti rychlému uznání spočíval ve faktu, že kosovští Albánci vyhlásili svou nezávislost jednostranně, bez předchozí dohody se Srby a mezinárodním společenstvím. „Někteří izraelští diplomaté“ (*Ha'arec*) ovšem prohlásili, že uznání kosovské nezávislosti by mělo nepříznivé dopady na jednání s Palestinci.

Uznat Kosovo zní titul redakčního komentáře *Ha'arec*u hned 18. února. Vychází z přesvědčení, že balkánská zkušenost ukázala, jak těžké je překonat národní, etnické a náboženské propasti. Společně sdílená suverenita – rozuměj podřízenost Kosova srbské správě – nemůže překlenout nedostačující sociální a politický základ. Na uznání nezávislého Kosova nejvíce tlačila Amerika. Právě s Amerikou jako se svým největším spojencem má Jeruzalém zvláštní vztahy, což Izraeli usnadňuje učinit stejný krok – uznat Kosovo. Zápas Kosovanů za nezávislost připomíná i podobné boje jiných národů za právo na sebeurčení. Vznik Státu Izrael byl též vyvrcholením zápasu za židovskou národní domovinu. Vláda v Jeruzalémě má teď jedinečnou příležitost podat ruku novému státu a doložit, že židovský stát není nepřítelem muslimů.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Pohled na Prizren – Kosovo z pozorovatelny KFOR 8. ledna 2008. Foto ČTK.

Kalendárium

Před **160 lety, 13. 3. 1848**, vypukla ve Vídni revoluce, jejíž důsledky měly dalekosáhlý význam pro obyvatele střední Evropy. Židé v Rakousku-Uhersku se dění účastnili jako občané, novináři a politici. Najdeme je mezi umírněnými reformátory z řad měšťanstva, liberály i radikály, zúčastnili se pouličních bojů, byli členy legií, někteří byli zvoleni dokonce veliteli akademických legií: z českých rodáků např. básník a lékař **SIEGFRIED KAPPER** (1821–1879), básník a novinář **MORITZ HARTMANN** (1821–1872) či novinář a pozdější významný činitel vídeňské židovské obce **LUDWIG AUGUST FRANKL** (1810 až 1894). Nejznámější židovskou osobností v revoluci byl pražský rodák, lékař **ADOLF FISCHHOF** (1816–1893), jeden z iniciátorů březnových bouří.

Mnoho Židů se účastí v revolučním dění nebránilo ani později v naději, že pomohou zrodu spravedlivější společnosti. Také novinář a spisovatel **EGON ERWIN KISCH**, který velel rudým gardám za vídeňské revoluce v roce 1918, tedy před **90 lety**. Většinu revolucionářů 20. století, podobně jako jejich kolegy z roku 1848, kteří doufali v bratrské soužití Čechů, Němců a Židů v českých zemích, realita těžce zklamala. Někteří si to přiznali. Jestli k nim patřil také Kisch, nevíme. Pokud ano, rozhodl se tím až do své smrti **31. 3. 1948**, tedy před **60 lety**, v Praze nenarušit svůj dobový obraz. Byl něčím jako Che Guevara svého druhu a své doby: nechal si říkat „zuřivý reportér“, jezdil a publikoval po celém světě, revolucionář, ale žádný asketa; tanečník, flamenr s cigaretou v koutku úst, člověk, který umí mluvit s lidmi v bahně velkoměsta i se vzdělanci. Byl to nepokojný živel, a tak ho možná smrt ušetřila osudu mnoha jeho soudruhů v 50. letech. Co zbývá z jeho rozsáhlého díla, tu nebudeme soudit, pro jeho rodáky zůstanou asi ale vždy zajímavé jeho reportážní prózy s pražskou tematikou.

Před **120 lety, 8. 3. 1888**, se v Praze narodil **FRANTIŠEK LANGER**, před **65 lety, 12. 3. 1943**, zemřel v Tel Avivu jeho bratr **JIRÍ MORDECHAJ LANGER**. O těchto dvou pozoruhodných autorech jsme psali vícekrát podrobněji, zde jen základní data. Jiří Langer se narodil v Praze 19. 3. 1894. Jako jeden z mála pražských Židů té doby se rozhodl odmítnout cestu asimilace; odešel do Haliče a vystudoval chasidskou ješivu. Psal německy, hebrejsky a česky. Jeho nejznámějším dílem je *Devět bran*, vyprávění o chasidech a jejich světcích. V roce 1939 se mu podařilo emigrovat do Palestiny.

František Langer v té době žil také v exilu (Francie, Anglie), kde působil jako lékař, podobně jako za 1. sv. války v ruských legiích, a pak v čs. armádě. Mezi válkami byl jedním z nejznámějších českých dramatiků, po r. 1948 směl doma publikovat jen sporadicky. Zemřel 2. 8. 1965 v Praze.

Na rozdíl od bratra se cítil být ryze českým autorem a taky tak byl vnímán: patřil k Čapkovým „pátečnickům“, mezi jeho přáteli byla řada významných českých osobností. O to bolestnější pro něj asi bylo, když těsně po válce musel psát o tom, s jakou necitlivostí společnost v jeho rodné zemi přijímá Židy vracející se z koncentračních táborů a vyhnanství. „Pročtete si naše zákony a nařízení, jak se tak nevýrazně dotýkají

Egon Erwin Kisch. Foto Lotte Jacobi, 1930.

těch zdejších židovských přežilců... nebýt Jana Masaryka, nebylo by u nás těm živým zbytkům zaznělo na přivítanou jediné srdečné lidské slovo z oficiálních, autoritou obdařených úst, aby pomohlo kolem vracejících se zoufalců utvořit obecnou náladu soustrasti a vlídnosti“ (VŽNO 15/1946).

Podobně jako Langer dosvědčuje Masarykův zvláštní cit a pochopení pro situaci Židů Viktor Fischl v *Hovorech s Janem Masarykem* (Tel Aviv, 1952). Stačili ho také připomenout redaktoři *Věstníku* těsně po ministrově smrti. Citují např. z jeho proslovu před Valným shromážděním OSN v lednu 1946: „Konečně se také mezinárodně projednává židovská otázka. To mě velmi uspokojuje. Po tom, co Židy potkalo, je řešení jejich otázky nepopíratelnou povinností všech slušných lidí.“

JAN MASARYK zemřel tragicky před **60 lety, 10. 3. 1948**, těsně po únorovém převratu. Dnes je už jasné, že jeho smrt má na svědomí komunistické komando. Komunisté předstírali žal nad jeho hrobem, skutečný smutek však museli cítit – kromě jiných – i zdejší Židé: otevřenějšího přítele už v české politice nenašli. (tp)

PETR SKOUMAL – 70

„Můj křesťansko-židovský původ má jisté nevýhody, ale ty já moc nevnímám,“ řekl kdysi nějakým novinám Petr Skoumal. „Výhody spočívají v tom, že k jednomu i druhému prostředí mám pouto a současně i odstup.“ I ten, kdo Skoumala nezná, může v podtónu toho jistě vážného sdělení zahlédnout záblesk humoru. Ten, kdo ho trochu zná, je si tím skoro jist. Skoumal má rád paradoxy. Stačí ho alespoň jednou vidět, jak sedí na pódiu u píána a zpívá, jak s nehybnou, lehce posmutnělou tváří à la Buster Keaton předkládá slovy i hudbou svůj náhled na svět a lidský život s jeho tragikomickými pointami. Skoumalův humor je lehce nostalgický, ale zároveň trochu potměšilý. Je to jeho obrana proti smutku a líbivosti. I to je možná jeden z důvodů, proč jeho hudbu a písničky znají a mají rádi inteligentní posluchači nejrůznějšího věku, malé děti i hudební fajnšmekři.

Petr Skoumal se narodil v Praze před 70 lety, 7. 3. 1938. Matka Hana Skoumalová (1903–1999) byla ze židovské rodiny, otec Aloys Skoumal (1904–1988) z rodiny katolické; oba byli koncem války internováni. Přeložili desítky knih z angličtiny, překladatelem (z angličtiny a jidiš) byl i jejich starší syn Jan Skoumal (1932 Olomouc–2000 Praha), překládá i jejich dcera. Odtud lze vysvětlit Petrův cit pro jazyk, spád verše, a jazykový humor, jaký má málokterý z jeho kolegů muzikantů. Stačí si připomenout pár veršů z legendárního překladu jeho rodičů Carollovy *Alenky v říši divů a za zrcadlem*, který vyšel roku 1961. O rok později Skoumal absolvoval na Janáčkově akademii v Brně obor řízení sboru. Několik let pak pracoval externě pro rozhlas, od r. 1966 byl hercem, hudebním dramaturgem a režisérem v pražském Činoherním klubu. Zde také vyvrcholila jeho spolupráce s textařem a zpěvákem Janem Vodňanským; jejich scénické koláže (*S úsměvem idioty* aj.) byly v době sovětské invazí r. 1968, která nutila posluchače znovu číst a poslouchat mezi řádky, velmi populární. Po roce 1980 se dvojice rozešla a Skoumal se začal věnovat komponování hudby k celovečerním filmům, divadelním představením, televizním inscenacím a večerníčkům. V l. 1985–88 byl členem rockové skupiny ETC... Vladimíra Mišíka.

Odborná kritika na Skoumalově hudbě oceňuje to, že skvěle ovládá všechny hudební formy a žánry. Svým stylem navazuje na šantánové a kabaretní tradice, přičemž nezapře vliv rockové, swingové i popové hudby. „Jeho hudba je vždy neotřelá, vynalézavá a sdělná. I díky tomu se Skoumal řadí mezi naše nejvýznamnější autory scénické a filmové hudby.“ K tomu lze dodat jen: *Ad mea veesrim šana!* tp

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál v přízemí)

PODVEČER YVONNE PRÉNSILOVÉ

■ „Elán mám proto, že celý život dělám práci, která mě baví,“ říká o sobě **Eva Pilarová**. Na ŽOP přijde slavná zpěvačka v úterý **4. března v 15.00**.

PURIM 5768

■ ŽOP zve všechny své členy a příznivce na oslavu Purimu. Koná se v sobotu **22. 3. od 20–24 hodin** v sálech Židovské radnice pod názvem *Purim-špil: o Ester a jiných ženách* v režii Olgy Struskové.

Ve 20.00 ve společenském sále v přízemí vystoupí ve stylu původních purim-špilů pánové M. Kantek, J. Zach, Z. Loníček a L. Řezníček. Následuje „Pošta pro tebe“ v podání dam Kateřiny Duškové a Hany Frejkové; poté šansony v přednesu Jany Rychterové (za houslového doprovodu Vladimíra Pecháčka) a písně Rudolfa Pellara za doprovodu Milana Jíry. Na závěr se uskuteční soutěž o nejtipnější Ester. Večerem provází Zora Jandová.

Od 21.30 hraje Obecní šraml Ondřeje Ernyeie a od 21.30 ve 3. patře hraje k tanci i poslechu skupina Trombenik.

Masky a řehtačky vítány. Občerstvení. Těšíme se na vaši návštěvu!

■ Vstupenky jsou v prodeji od 10. března v pokladně ŽOP: 120 Kč dospělí; 60 Kč důchodci a studenti; 50 Kč k stání a po konci hlavního programu. (Změna programu vyhrazena.)

DĚTSKÝ PURIM

■ Dětský Purim se koná v neděli **23. 3. od 16.00** v jídelně ŽOP. Promluví pan rabin, divadlo Feigele zahraje příběh o Ester, přijdou žongléři a klaun Aleš povede soutěž masek. Vstupné a občerstvení zdarma.

■ Letos vystoupí dětské divadlo Feigele se svým představením i v mimopražských židovských obcích, a to v následujících termínech: **18. 3. od 17.00** v Plzni; **21. 3. od 17.00** v Děčíně; **22. 3. od 15.00** v Teplicích a **23. 3. od 12.30** v Liberci. Děti a rodiče, těšíme se na vás!

KÁVA O ČTVRTÉ

■ Ve středu **26. března od 15.00 hodin** přijde na besedu významný psychiatr a publicista **Cyril Höschl**. Přijďte do naší kavárny, čeká vás příjemná společnost a občerstvení. Vstup volný, moderuje Honza Neubauer.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstup na ně je 20 Kč.

■ 3. 3.: Skupina **Avrix** hraje a zpívá sefardské písně. Dávná hudba iberských Židů zpívaná v jazyce ladino s překlady textů do češtiny. K. Hájková – zpěv, D. Pospíšilová – kytara, J. Koutný – djembe. Vstupné 50 Kč.

■ 4. 3.: **Kritika koncepce „průmyslu holocaustu“ Normana G. Finkelsteina** – před-

KULTURNÍ POŘADY

Megilat Ester. Kresba Mark Podwal.

náška prof. MUDr. T. Radila, DrSc. (Fyziologický ústav AV ČR).

■ 6. 3.: **Maimonidových třináct článků víry**. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína K. E. Sidona. Článek sedmý: *V naprosté věrnosti věřím, že proroctví našeho učitele Mošeho, mír s ním, bylo pravdivé...*

■ 11. 3.: **Měnicí se tvář antisemitismu**. Prezentace českého překladu knihy, jejíž autor – Walter Laqueur – byl třicet let ředitelem Wiener Library v Londýně, přední instituce zabývající se studiem antisemitismu. P. Šustrová – překladatelka knihy, J. Daniček – předseda FŽO.

■ 20. 3.: **Pojďme spolu do muzea...** Povídání s pracovníky Židovského muzea v Praze o jejich práci, doplněné zajímavými ukázkami. Část 2. – rukopisy a vzácné tisky. O. Sixtová – kurátorka, O. Zatloukal – restaurátor papíru. Moderuje P. Brod.

■ 26. 3.: **Ženy v Bibli, ženy dnes**. Díl XIII. „Nezasadíš si posvátný strom bohyně Ašery vedle Hospodinova oltáře...“ – ženské božství i v hebrejské Bibli. Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických komentátorek. Cyklus přednášek hebraistky T. Dubinové.

■ 27. 3.: **Blízký východ včera a dnes**. Izraelský Tel Aviv. Cyklus přednášek ing. J. Neubauera doprovázený projekcí fotografií.

■ 31. 3.: PhDr. J. Pernes, Ph.D.: **Střední Evropa po druhé světové válce – vznik a fungování bipolárního světa**. Přednáška z cyklu *Židovská menšina v Československu v poválečných letech*.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče

■ 16. března ve 14.00: **O královně Ester** (Purim – nejveselejší židovský svátek). Dílna v maskách. Prohlídka: Klausová synagoga, 1. podlaží. Jednotné vstupné 40 Kč.

VÝSTAVY VE VKC ŽM PRAHA

■ Marilyn Bannerová: **Still with Us/ Stále s námi** – výstava abstraktních maleb a koláží

výtvarnice ze státu Maryland, USA (do 25. dubna). **Neztratit víru v člověka.../ Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/ Pocta dětským obětem holocaustu** – stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 4. 3. v 19.00: **Československo u zrodu Izraele**. Přednáška M. Sedlákové, vedoucí brněnské regionální kanceláře ICEJ (Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém). Vstupné 20 Kč.

■ 9. 3. v 15.00: **Mišpacha** – vystoupení hudební skupiny je věnováno památce 3792 terezínských vězňů, kteří byli zavražděni v noci z 8. na 9. března 1944 v Osvětimi-Březince. Pořádáno ve spolupráci se ŽO Brno. Vstupné 50 Kč.

■ 12. 3. v 19.00: **Vernon Duke (1903–1969)**. Další díl z cyklu poslechových pořadů *Hudebníci z diaspory* uvede MgA. Jan Beránek. Vstupné 20 Kč.

■ 16. 3. v 15.00: **O královně Ester** – nedělní dílna pro rodiče s dětmi od 6 let na téma Purim – nejveselejší židovský svátek. Vyrobitme si masky a zahrajeme si purimový příběh. Vstupné 30 Kč.

■ 18. 3. v 19.00: **Tajemství** – rozhlasová hra, již na motivy komedie Billa Naughtona (v překladu Fr. Fröhliche) připravil J. Červinka. V rámci cyklu poslechových her nazvaných *Desetkrát Josef Červinka* uvádí Mgr. Přemysl Hnilička. Vstupné 20 Kč.

■ 27. 3. v 19.00: **Kinky Friedman** – americký autor z generace Boba Dylana, spisovatel, novinář, satirik, countryový hudebník a politik. Svět jeho knih a hudby přiblíží PhDr. I. Příbylová, Ph.D., v rámci cyklu *Americká židovská literatura*. Vstupné 20 Kč.

VÝSTAVY VE VKC ŽM BRNO

■ Putovní expozice fotografií izraelské přírody a krajiny s názvem *Na počátku...*, které vytvořila Šaj Ginottová (nar. 1958), původní profesí biologka. Pořádáno ve spolupráci s Velvyslanectvím Státu Izrael a ŽO Brno.

JEDEN SVĚT

■ V březnu probíhá v Praze a dalších městech 10. ročník festivalu dokumentárních filmů **Jeden svět** věnovaný problematice lidských práv. Uvede i několik izraelských dokumentů zachycujících současné problémy Svaté země (*V kotli; Svaté město uvádí; Jestli se usmívám*), dále snímky zabývající se situací lidských práv v islámských zemích (např. *Egypt: Sledujeme vás*). Několik dokumentů se vrací do období šoa, především film Lukáše Příbyly *Zapomenuté transporty do Lotyšska*; dále *Zpráva o Lodži* od Pavla Štingla či francouzský dokument o životě Klause Barbieho *Nepřítel mého nepřítelé*. Podrobný program filmů a doprovodných akcí festivalu naleznete na adrese www.jedensvet.cz.

PROGRAMY PRO ŽIVOT

■ Jarní sezonu zahajuje Židovská agentura Sochnut zajímavými programy pro mládež. Jedná se o program Taglit – Birthright, tedy desetidenní zájezd, jehož náklady zcela hradí organizátor. Je určen mladým lidem ve věku od 18 do 26 let, kteří ještě nikdy Izrael ne navštívili organizovaně a mají alespoň jednoho židovského prarodiče (tj. splňují podmínky izraelského „práva návratu“; tato podmínka ostatně platí pro všechny zájezdy Sochnutu). „Jedná se o velmi intenzivní program k poznání Izraele. V poslední době o něj vzrůstá zájem, neboť účastníci dostanou darem nádhernou příležitost poznat zemi, její hlavní historické a přírodní zajímavosti,“ říká Danny Kolský. Podle něj spousta účastníků programu neví před zájezdem o židovství a Izraeli vůbec nic či o nich mají jen velmi chabé ponětí. Pobyt ve Svaté zemi je jim pak impulzem k další snaze poznávat židovskou historii a kulturu a judaismus. Důležité je, že organizátoři Taglitu se snaží uzpůsobit program odlišným skupinám přijíždějícím z různých částí světa. U Středoevropanů tak berou ohledy na nízkou obeznámenost s realitami, na jejich kulturní zájmy či ostražitost k přehnané agitaci a osvětě („nalejvárně“), která příliš nevdá třeba americké mládeži.

Především vysokoškolákům (18–26 let) je pak určen program Masa. Tento program zahrnuje delší pobyty minimálně 5 měsíců až jeden rok a jeho nabídka je velmi bohatá a různorodá. V rámci Masa je možné studovat na řadě izraelských univerzit, absolvovat pracovní stáž dle vlastního výběru, pracovat na individuálním projektu, který si zájemce navrhne. V Izraeli lze tímto způsobem absolvovat i zcela praktické kurzy – třeba košer vaření. „V rámci stáže či pracovního pobytu se lidé učí hebrejsky, to je povinné, a zapojují se do běžného života,“ komentuje program Kolský. „Musí absolvovat určený počet hodin například jako pomocníci v sanitce nebo pomáhají dětem či starým lidem. Právě tahle praktická zkušenost bývá nejsilnějším a nejautentičtější zážitkem pobytu.“ Dodejme, že izraelské univerzity mají výbornou úroveň, že například univerzita v Haifě je známá svou vstřícností k evropským studentům a je součástí oblíbeného programu Erasmus.

Veškeré informace o uvedených programech vám poskytnou pracovníci Sochnutu (D. Kolský a Z. Vyoralová), kontakt: 224 810 099, 224 810 118, sochnut@volny.cz a webové stránky birthrightisrael.com a masaisrael.org. (am)

WIZO

■ Srdečně vás zveme na členskou schůzi, která se uskuteční dne **19. 3.** v 15.00 v restauraci Šalom, Praha 1, Maiselova 18. Hostem bude paní Černá, vedoucí seniorské sociální organizace „Život 90“, která nám přiblíží činnost a organizaci tohoto velmi prospěšného zařízení. Seznámíte se i s další-

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

mi sociálními možnostmi, včetně posledních informací o Hagiboru. Těšíme se na vaši účast. Výbor WIZO se uskuteční dne **12. 3.** v 15.00 hod. Jáchymova 3, Praha 1.

Další informace: WIZO Praha pořádá dne **13. března** dobrovolnou burzu. Koná se od 11.00 do 17.00 na galerii jídelny Šalom (1. patro) v Židovské radnici. Srdečně vás všechny zveme k návštěvě, jistě si něco vyberete. *Zuzana Veselá*, předsedkyně

HAKOACH

■ Sportovní klub si v lednu zvolil nový výbor. Jeho členy jsou: Michal Nerad (předseda); Petr Wellemín (místopředseda); Eva Hrudová (jednatel) a Zoša Vyoralová (tajemnice). Revizní komise: František Tomášek, Harry Farkaš, Iva Bočková.

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ

■ Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji: www.dcs-zop.wz.cz. Zvláštní nabídka v březnu: **5. 3.** od 10.30 – tančíme s Mgr. P. Veletou; **12. 3.** od 10.00 – vystoupení dětí z mateřské školy; **26. 3.** od 13.30 hodin – purimová veselice (dopoledne beseda o svátku Purim). Kontakt: tel.: 226 235 100 až 102, e-mail: d.centrum@kehila.prag.cz.

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJAKŮ

■ SŽOV zve na svou březnovou schůzi. Koná se ve čtvrtek **14. 3.** v 10.00 ve 3. patře radnice ŽOP v Maiselově 18, v Praze 1. Těšíme se na referát prof. dr. K. Gajana, předsedy Masarykovské společnosti na téma T. G. Masaryk a židovství. *be*

PODĚKOVÁNÍ

■ Z celého srdce bych ráda poděkovala za projevenou lásku a soucit všem, kteří se přišli 28. 1. rozloučit s manželem ing. Richardem Svobodou. *Helena Svobodová*

■ Matana a. s. děkuje panu Robertu Fraserovi z Austrálie za dar 400 britských liber poskytnutý jako osobní příspěvek na úhradu celkových nákladů souvisejících s obnovou židovských hřbitovů v Uherském Brodě, Lošticích a Batelově.

VÝZVY

■ Prosím o informaci o své tetě a sestřenicí Steinových, ať z Terezína nebo z Osvětimi.

Gertruda Steinová, roz. Hoffmannová, se narodila 23. 12. 1901, její dcera Eva 3. 6. 1927. Naposledy bytem v Praze 1, Haštalská 6. Do Terezína byly deportovány 8. 9. 1942 transportem Bf, z Terezína pak 18. 5. 1944 do Osvětimi transportem Eb.

Mohli jste se s nimi setkat i v rodinném táboře. Sám jsem přišel do Terezína jako čtyřletý s matkou MUDr. Alžbětou Hoffmannovou 5. 7. 1943 transportem De, otec byl 11. 6. 1942 popraven, matka zemřela v Terezíně. V roce 1945 mi bylo necelých 6 let a byl jsem úplně sám. Uvítal bych proto jakoukoli zmínku o těchto svých blízkých příbuzných. Ing. Pavel Hoffmann, Negelstrasse 24/1, D – 72764 Reutlingen – Německo, tel. 0049 712123560, e-mail pavel.hoffmann@t-online.de.

SEZNÁMENÍ

■ Kulturní, energická občanka ČR narozená v Moskvě, VŠ profesorka, hledá inteligentního a vzdělaného muže od 60 let. Kontakt: 420 777 307 091.

INZERCE

■ Prodám byt v Karlových Varech 3+1, 86 m², 5. patro z 12patrového domu. Kontakt: 420 777 307 091.

ŠTASTNÁ TRINÁSTKA

■ Kto bol na trinástom ročníku zimných hier Makabi v Banskej Bystrici, mi dá za pravdu, že to bola šťastná trinásťka. Všetko to začalo v prvý víkend vo februári. Radosť bola o to väčšia, že na preteky sa prihlásilo mnoho ľudí z Bratislavy, Prahy, Brna, Košíc, Karlových Varov, Izraelu a mnohých ďalších miest.

Prvé začínali deti. Na skvele pripravenej trati im to išlo výborne. Druhé pokračovali dievčatá a potom ženy nad 40. Pak muži (do 40 a nad 40). Preteky uzatvárali snowboardisti. V poobedňajších hodinách boli odštartované preteky behov na lyžiach žien a mužov. Na šesť kilometrovej trati si zasúťažili s časom. Po súťaži mali všetci možnosť uspokojit svoju vášeň vo voľnom lyžovaní.

Prí slávnostnom večere boli ocenení víťazi v bowlingu, v slalome a v behoch na lyžiach. Boli odovzdané putovné ceny Dr. Slobodu, ktoré si prevzali pán Riemer a pani Veselá. Trinásť ročník skončil bez úrazu a všetci šťastne dorazili domov – čo viac si môžeme želať?

Ďakujem sponzorom, ktorí dali peniaze, aby sa táto vydarená akcia mohla uskutočniť. Boli to Nadácia Ezra, ÚZ ŽNO Bratislava, ŽNO Banská Bystrica, Klemo, s. r. o. Ďakujem organizátorom, ktorí vo svojom voľnom čase akciu zabezpečovali. Čo si organizačný výbor cení najviac, je obetavosť Beatky Leichtovej, ktorá prišla z Bratislavy s plným autobusom detí. Už teraz vieme, že štrnásť ročník bude v prvom februárovom víkendee...

J. Klement

ŽNO BANSKA BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom: pani MUDr. Zuzana Altmannová, nar. 18.2. – 60 rokov; pani MUDr. Eva Krečová, nar. 28.2. – 74 rokov; pán Leo Redlinger, nar. 22.2. – 67 rokov; pani MUDr. Miriam Kurjatková, nar. 13.3. – 67 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Srdečne blahoželáme našim **marcovým** jubilantom: pani Eva Belanová, nar. 13.3. – 85 rokov; pán Fridrich Feldmar, nar. 25.3. – 76 rokov; pani MUDr. Jana Freyová, nar. 10.3. – 55 rokov; pani Zuzana Herzková, nar. 17.3. – 81 rokov; pani Ružena Holanová, nar. 9.3. – 89 rokov; pani Terézia Chorvátová, nar. 19.3. – 86 rokov; pani RNDr. Anna Majerová, nar. 3.3. – 81 rokov; pani Karin Mináčová, nar. 9.3. – 50 rokov; pán Jozef Novan, nar. 9.3. – 70 rokov; pán RNDr. Jozef Pevný, nar. 21.3. – 73 roky; pán Ing. Tomáš Redlich, nar. 25.3. – 73 roky; pán Ondrej Reichard, nar. 22.3. – 89 rokov; pani Lucia Siváková, nar. 22.3. – 80 rokov; pani Pavla Edit Steinerová, nar. 19.3. – 81 rokov; pani Alžbeta Steinitzová, nar. 14.3. – 79 rokov; pani Herta Tkadlečková, nar. 9.3. – 77 rokov; pán Karol Tyroler, nar. 11.3. – 80 rokov; pán PhDr. Juraj Vereš, nar. 24.3. – 76 rokov; pani Renáta Veslárová, nar. 27.3. – 75 rokov a pán Ing. Peter Werner, nar. 2.3. – 60 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtia

So zármutkom oznamujeme, že naše rady opustili: dňa 18. 1. vo veku 73 rokov zomrel pán Alfréd Bem a dňa 29. 1. vo veku 80 rokov pani Alica Smutná.

ŽO BRNO

V **březnu** oslavujú tito naši členové: pani Dagmar Borkovcová, nar. 30.3. – 52 let; pani Anna Filkuková, nar. 21.3. – 23 let; pani Taťána Filkuková, nar. 13.3. – 62 let; pani Ella Franklová, nar. 13.3. – 86 let; pan Karel Lenda, nar. 25.3. – 60 let; pan Petr Mayer, nar. 31.3. – 61 let; paní Jana Nejezchlebová, nar. 12.3. – 61 let; pan Josef Sinajský, nar. 18.3. – 57 let; paní Anežka Sofferová, nar. 15.3. – 85 let; pan Tomáš Tieber, nar. 22.3. – 66 let, a paní Otilie Weidhaasová, nar. 6.3. – 93 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

Blahopřejeme našim členům: v **únoru** oslavili narodeniny pan Petr Malina, 7.2. – 66 let; Ing. František Comorek, nar. 10.2. – 49 let; paní Valerie Maiselová, nar. 12.2. – 82 let; paní Michaela Martínková, nar. 12.2. – 28 let, pan Oded Pelzmann, nar. 19.2. – 62 let; paní Alžběta Lauferová, nar. 19.2. – 86 let; RNDr. Vít Šprta, nar. 24.2. – 49 let; paní Petra Mohylová, nar. 29.2. – 30 let. V **březnu** oslavují: paní Kateřina Andrejsková, nar. 1.3. – 22 let; pan Ing. Robert Poskočil, nar. 2.3. – 42 let; paní Eva Vopatová, nar. 6.3. – 22 let; paní Kateřina Masná, nar. 16.3. – 27 let; pan Vladimír Poskočil, nar. 14.3. – 76

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

let; pan Fedor Gál, nar. 20.3. – 63 let, a pan Milan Walter, nar. 28.3. – 35 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim **marcovým** jubilantom: pán Mikuláš Spiegel, nar. 9.3. – 88 rokov; pán Tibor Klima, nar. 18.3. – 86 rokov; pani Katarína Kolárová, nar. 4.3. – 85 rokov; pani Helena Martineková, nar. 9.3. – 83 rokov; pán MUDr. Alexander Breiner, nar. 14.3. – 78 rokov; pani Erika Jesenská, nar. 19.3. – 77 rokov; pani Viera Dobrová, nar. 27.3. – 71 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **březnu** blahopřejeme pánům Robertu Poláčkovi, nar. 21.3. – 94 let, a Egonu Wienerovi, nar. 27.3. – 61 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **březnu** oslavují: paní Maja Chlopčíková, nar. 9.3. – 73 let; pan Ing. Radovan Lasák, nar. 29.3. – 37 let; paní Hana Olívková, nar. 19.3. – 69 let; pan Rudolf Voznica, nar. 23.3. – 52 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **březnu** oslavují tito naši členové: pan Petr Erben, nar. 20.3. – 87 let; paní Magdalena Fodorová, nar. 27.3. – 92 let; paní Ingeborg Gregorová, nar. 3.3. – 81 let; paní Antonie Heřmanová, nar. 19.3. – 92 let; paní Anna Hyndráková, nar. 25.3. – 80 let; paní Veronika Klimánková, nar. 17.3. – 82 let; paní Edita Kmínková, nar. 26.3. – 90 let; pan Miloš Kocman, nar. 17.3. – 86 let; paní Gréta Koutná, nar. 22.3. – 87 let; paní Nina Koželuhová, nar. 4.3. – 75 let; paní Anna Lorencová, nar. 13.3. – 81 let; pan Rudolf Palivec, nar. 28.3. – 80 let; paní Věra Saudková, nar. 27.3. – 87 let; pan Josef Steiner, nar. 9.3. – 98 let; paní Věra Steinerová, nar. 18.3. – 86 let; paní Eva Vergeneirová, nar. 14.3. – 85 let; paní Marta Josefa Vohryzková, nar. 18.3. – 87 let, a pan Vilém Zvilling, nar. 1.3. – 88 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 7. února zemřel po těžké nemoci ve věku 60 let pan Ing. Viktor Dobal. Jako poslanec po-

mohl prosadit koncepci restitucí arizovaného židovského majetku. Židovská pospolitost v ČR mu vyslovuje svou úctu a poděkování.

ŽO PREŠOV

Vo **februári** oslávili: pán MUDr. Juraj Fabian, nar. 4.2. – 82 rokov; pani Ing. Bibiana Horváthová, nar. 6.2. – 61 rokov; pán RNDr. Anatolij Goldenberg 24.2. – 61 rokov; pani Heda Šiovičová, nar. 6.2. – 77 rokov. V mesiaci **marec** oslávia: pán PhMr. Lorant Fenyves, nar. 10.3. – 91 rokov, a pani Judita Schvalbová, nar. 22.3. – 72 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V **marci** majú sviatok nasledovní členovia našej komunity: pani MUDr. Mária Rybárová, nar. 1.3. – 60 rokov; pán Tibor Róth, nar. 5.3. – 73 roky, a slečna Judita Rybárová, nar. 8.3. – 25 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **březnu** oslavují: pan Tomáš Kredl, nar. 11.3. – 26 let; paní Ljuba Římanová, nar. 7.3. – 82 let; paní Drahomíra Kiriláková, nar. 8.3. – 50 let; paní Hedvika Maxová, nar. 20.3. – 67 let; paní Vendulka Látalová, nar. 7.3. – 36 let, a paní Věra Veselá, nar. 7.3. – 60 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **březnu** oslaví narodeniny naše členky: paní Eva Klimešová, paní Hana Kumperová a paní Anna Ťupková. *Ad mea veesrim šana!*

EDITA ZOCHOVICKÁ (1914–2007)

Dne 21. prosince 2007 zemřela v nedožitých 94 letech paní Edita Zochovická, roz. Weinbergerová, za 2. sv. války jediná židovská důstojnice cizí národnosti v britské armádě.

Narodila se 22. března 1914 v Novem Meste nad Váhom. Roku 1935 emigrovala do Palestiny, 1937 se vrátila s palestinským pasem na Slovensko, 1939 uprchla zpět do Palestiny. Na začátku války se okamžitě přihlásila jako dobrovolnice do armády. Zprvu pracovala v britském cenzurním úřadě v Haifě a v Teheránu, později sloužila jako řidička vojenských transportů na egyptsko-libyjské frontě. V letech 1949–1951 pracovala na ministerstvu zahraničních věcí v Praze, poté byla propuštěna a žila pod dohledem StB. Asi osmkrát si musela hledat novou práci. Roku 1968 emigrovala se čtrnáctiletým synem Michalem do Švýcarska, kde pak žila ve městě Stäfa u Curyšského jezera. Její syn, nadaný dramatik, zemřel roku 1992.

Z iniciativy paní Zochovické byly na podzim roku 1997 umístěny na Novém židovském hřbitově v Praze pamětní desky připomínající židovské hudebníky z Československa, kteří zahynuli v nacistických táborech. Peníze na tento účel sbírala ve Švýcarsku společně se svou curyšskou přítelkyní, paní Barbarou Matileovou. Akci pak převzala a dokončila Tereziánská iniciativa. *P. Chabř*

CASTRO ODCHÁZÍ, ALE...

Co znamená odchod kubánského diktátora pro tamější židovskou komunitu? Asi totéž co pro ostatní Kubánce: prozatím se žádné zásadní změny neočekávají. Kuba pod Castrovým vedením byla striktně protizraelská: od roku 1966 na „ostrově svobody“ fungovaly výcvikové tábory pro palestinské teroristy; v době šestidenní války (1967) média rozpoutala protizraelskou kampaň a roku 1973 Castro přerušil s Izraelem diplomatické styky a současně vydatně podporoval Sýrii v jomkipurové válce. V projevu ke stranickému sjezdu roku 1975 Castro prohlásil, že „Jásir Arafat je muž, kterého milujeme a obdivujeme a jemuž vždy vyjádříme solidaritu“. Tehož roku Kuba napomohla rezoluci OSN, podle níž byl sionismus ztotožněn s rasismem, a když se roku 1991 jednalo o zrušení této rezoluce, hlasovala proti. Při první světové konferenci OSN proti rasismu v Durbanu roku 2001 Castro vyzval delegáty, aby „ukončili genocidu palestinského lidu, již provádí Izrael“. Místní Židé (kubánská komunita čítá asi 400 osob) se však paradoxně těší relativní náboženské svobodě.

ZEMŘEL TOM LANTOS

Záhy po své rezignaci na funkci v americkém Kongresu (viz minulá čísla Rch) zemřel na počátku února Tom Lantos (nar. 1928 v Budapešti), předseda zahraničního výboru Sněmovny reprezentantů a jediný člen Kongresu, který prošel holocaustem. Jeho památku uctila řada předních amerických osobností v čele s prezidentem Bushem i představitelé amerických a světových židovských organizací. Připomněli Lantosův vklad do boje za lidská a sociální práva, jeho podporu Židům v bývalém Sovětském svazu, podporu Izraeli i odvahu kritizovat vlastní řady (Lantos např. ostře protestoval, když se představitelé internetových společností Google a Yahoo! podvolili čínskému požadavku cenzury). „Ztratili jsme hlas pro lidská práva, který byl v jeho případě jedinečný,“ komentoval Lantosovu smrt spisovatel Elie Wiesel.

DOŽIVOTNÍ VĚZENÍ NACISTOVI

V únoru nastoupil doživotní trest ve věznici u Neapole třiaosmdesátiletý bývalý člen vězeňské stráže SS Michael Seifert. Byl odsouzen za to, že za války mučil vězně v italském internačním táboře v Bolzanu; jeho vražedná krutost mu vynesla přezdívku „bolzanská bestie“. Tábor sloužil v letech 1944 a 1945 jako tranzitní místo před přesunem na sever pro Židy, příslušníky odboje, nuceně nasazené a německé dezertery.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Chaim Soutine: *Mladá Polka*, 1929.

SMĚNITELNÝ ŠEKEL

Jak mj. informoval bulletin izraelské ambasády v Praze *Mozaika* (www.prague.mfa.gov.il), ekonomické úspěchy Izraele a posilování šekelu vedly americkou CLS banku k rozhodnutí, že do tří měsíců bude šekel (spolu s mexickým pesem) přiřazen k patnácti celosvětově směnitelným měnám a zařadí se tak po bok např. americkému dolaru, britské libře, euru či japonskému jenu. Izraelský finanční sektor by tak neměl být vystaven rizikům spojeným se směnnými kurzy, posílil by se mělo postavení Izraele v hodnocení ratingových agentur (čímž se zvýší důvěra zahraničních investorů) a konečně – usnadní se život turistům, kteří si šekely budou moci koupit takřka kdekoli.

CHELSEA: ABRAMOVIČ A AVRAM

Britská policie zkoumá případ výhrůžek smrti, které dostal izraelský fotbalový kouč klubu Chelsea Avram Grant a jeho manželka. V balíčku byl prášek, o němž pisatel připojeného vzkazu tvrdil, že je smrtelně jedovatý – při analýze se na-

štěstí zjistilo, že byl zcela neškodný. Kouč a jeho žena jsou nicméně pod policejní ochranou. Grant pracuje pro Chelsea od září 2007, kdy vystřídal velmi populárního Josého Mourinha. Řada fanoušků Chelsea se domnívá, že Grant byl angažován hlavně kvůli tomu, že klub vlastní Roman Abramovič, ruský židovský milionář. Předseda klubu Bruce Buck veškeré antisemitské projevy fanoušků odsuzuje a hodlá proti nim tvrdě zakročit. „Nebudeme tolerovat absolutně žádné rasistické a antisemitské názory: ani v korespondenci, ani na internetu, na plakátech a odznacích, ani v popěvcích a při skandování.“

OXFORD: TÝDEN APARTHEIDU

Věhlasná univerzita v Oxfordu byla jednou z vysokých škol v Británii (ale také Kanadě a USA), která se zapojila do kampaně Týden izraelského apartheidu. Kampaň vznikla před čtyřmi lety a jejím cílem je přimět mezinárodní společenství postupovat stejně jako v osmdesátých letech proti rasistickému režimu Jihoafrické republiky. Oxford tak potvrdil svou pověst protizraelsky zaměřené univerzity.

Proti zdejší převládající náladě se však rozhodla bojovat skupina židovských studentů, která založila Kulturní izraelskou společnost a hodlá v květnu – u příležitosti 60. výročí založení státu – zorganizovat festival, na němž by se Izrael představil apoliticky, prostřednictvím literatury, filmu, hudby a jídla. Členové společnosti své aktivity nicméně plánují hlavně pro Izraelce: „Chtěli bychom na univerzitě vytvořit místo, kde by se mohli izraelští studenti scházet, mluvit hebrejsky a cítit na svou zemi hrdo.“ am

חַדְשׁ יְרוּחוּ חֹדֶשׁ ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 3. 3. 2008. Cena 15 Kč